

AKTIVISTA FOLYÓIRAT WIEN 1924

V. S.

IX. ÉVF. 6-7. SZÁM SZERK.: KASSÁK LAJOS

REITER RÓBERT

Kárpitos volt a szomszédom, ostyaszemű, merev ember. Árnyéka szigorúan előtte járt mint a szárazság. Koszorút viselt halántékán jelentéktelen bogyók-ból és műrepekényből, erre hivatkozott mindig, ha társaival vitatkozott és váratlanul beborult a mennyboltozat. Ő gondozta az egyesület zászlaját s akit bizalmába fogadott, annak megsúgta, hogy a rojtokon az arany közőnséges hamisítvány. Nevetett, állig begombolkozott és láthatatlan lampiónok alatt futásnak eredt estéknént a folyó mentén. Egyszer csuronvizesen került haza, sirt és könnyek közt ráírta ajtajára:

itt lakik szent ferenc szegénye felesége előbb tanácstalan volt, aztán hirtelen olajért szaladt, meggyújtotta az örökmécsest és zöld üvegtányéron fűszereket tett az asztalra

ezalatt ő fakardokat faragott, árnyéka olyan lett mint az opál és összezsugorodott, a gyereke-

ket kétfelől az ajtóhoz ragasztotta, hogy oltalmazzák a paradicsomot

felesége melléje ült, a földön kuporogtak mezitláb és kikanelaszták magukból a sötét pocsolnyákat

a gyerekekre egyikük sem emlékezett, ezek már utólérhetetlen messzeségben voltak és hétszer kopogtatták meg kardjaikkal a halál fáját

szerszámai között felkotort egy fekete pápaszemet, megvetéssel legyintett a röpökdő ivlampák felé és szokatlanul erélyes hangsulyozással mondta:

ma egészen közélről megnézem a napfogyatkozást

Felejthetetlen az idő mely elszakított társaimtól és röppentyűinek tömegével állandóan fölöttem hömpölyög

mindamellet hibátlanul lélekzem, fölemelt szível naphosszat

járkálók a hangta'anság felületén marék füvet s egy tönkretett galambot viszek magammal, az ibolyákat mind kiejtem szememből hogy nyomon kövessem elszéledt álmaimat

dicsérem a meleg légáramlatokat melyek elnyúlnak mint a dajkák éneke vagy karcsu testüikkel szóttlanul mellém fekszenek

ki látja kalapom alatt az érthetetlen verebeket? porból megcsipetnyi hóból gyúrtam őket s ha fáradtak, meghálnak a hosszuhaju festőnél. Ő pedig a lantszivü mester aki rálehel tavasszal a vérszegény lányokra s a sóhajait mind szélnek ereszti

vékony kezeivel leemelí szivéről az alkonyatot

anyám az elveszett rözsenyalábra gondol

nyugalomgyékényen ül az Ur s a viharlepedőkre ügyel sirass ó sirass

a vakok fájdalmas mellét megérintem helyetted

UJ VERSEIBŐL

Vannak összevarrt emberek akik szemlátomást enyésznek a bajok tetőzete alatt

természetesen a költők is a szerencsétlenek közé tartoznak, ők azok akik gyakran elröpülnek és másnap ködöt cipelnek a vállukon

a kúpalaku fenyőfák eközben kilépnek a háttérből, sötétedik s a fű leirhatatlanul libegni kezd

szerelmem jaj feddhetetlen éghajlat keservesen ellágyulsz

most jönnének körübelül a hajdonok meg a keskeny próbahölgyek és a csapszékek leányzói, de megint csak azt kell mondanom: sötétedik s a fű a fű

szemelvény ez egy tapasztalatlan lélek vallomásaiból mely lámpagyújtás előtt könnyelműen elaludt

azonban az égi testek zörejét így is lehet hallani csordulásig tele van az idő erős folyadékkal rovarok meg napdolog szálljatok fölém ha elültetem nővérem alabástrom virágait

Meleg az emléid nem lehetsz mostoha ó világedény a kicsiny bátoratlan felhőket szoptatod elsősülött gyermeked a világozottság beláthatatlan síkjaid is vannak szegény gyöngyhalászt etesd és altasd el

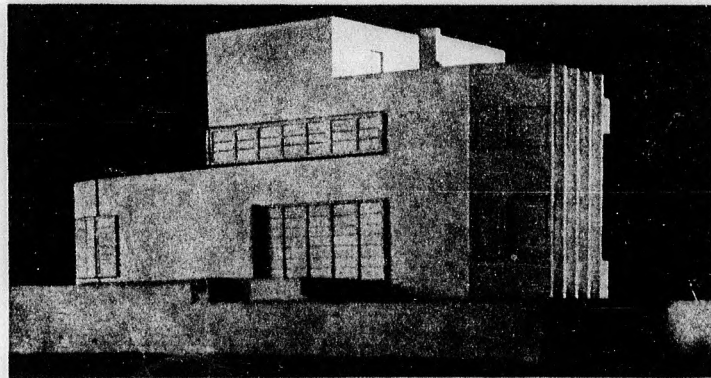
vékony és hajlong mint egy csodálatos fatörzs

halak ütődnek hozzá, nem ad hangot, egyenesen áll. Ismeretlen fémből vannak a tagjai, sulyosak és fénylenek, mint a tisztaság. Növények és mozdulatlan csigák közt ő az idegen jövevény, aki nem tud tájékozódni, szegyenkezik és megszakítás nélkül hallgat. Idővel egészen átlátszó lesz, mindnyájan keresztülnéznek rajta, hogy lássák a szél fulánkjait s a gyémánt fekhelyét

szülei gyámoltalanok mint a lassu esőzés

ajándékozatok nekik két gyöngögödölyét, kevés főzeléket s titokban mindegyiknek külön egy uj háncskötényt

Reiter Róbert

A. Kohn

B. ház Westendben, épült 1923-ban (Kerti öltözék)

Nicolas Beauduin: Az új költői lélek és kifejezési eszközei

Aktiv líraiság

Az új költő nem álmodik buddhista pózban cédrusfák alatt és nincs kedve újra elnyöszörögni az emberi létezésbeesés megunt litániáit. Az idő, amelyben élünk, ületett felérzéseknél és az önkivület éleslátásának ideje, de nem a hű ábrándozások és tartalmatlan sóhajok, hanem egységyedül az aktív, mus kor.

A mi szemünk már nem látunk beteg agyvrémeket, delirábókat, mennyország-diszleteket; csak a XX. század kemény, kínzóellen valóságait érezzük, amik réttentő kérdőjelek alakjában merevednek elébünk.

Cselekednünk kell. Dolgozni, gyorsan és jól. Az idő sürget.

Elpusztult területek fekszenek előttünk, amiket rekonstruálnunk kell. Roppanó költségvetés fekszik előttünk, amit egyensúlyba kell hoznunk.

Elsősorban az örökségül reánk hagyott művészet átértékelésének munkáját kell megkezdeni. Meg kell vizsgálnunk, melyek azok az ideálok, amiket minden pusztító hatás veszedelme nélkül átmenthetünk és amik számunkra művészeti és társadalmi igérettöbbletet jelentenek.

A mi fajunkban, sajnos, „erős a hajlandóság, hogy több mint egy nemzedeken át megéljen a kritika hamujában és penészeiben”.

Pégyenek ezt a megjegyzését jogosnak taldom. Őszintén kimondja a kor fiatalágának véleményét és az élet beigazolására való éhatározottságát.

Mit akarunk beigazolni?

A dolgok elentmondásait és sokoldalúságát. De elmeünk az életigenlés legvégső határaig is: a tettiig.

Látjuk a kultúraokozta kétségeket, amik elődemket megkötözték, és elméljük a magabizarkozás félenkséget, az élő cselekvés fontosságát hangsúlyozzuk, hogy a szépnék vagy akarmításnak új, merész kifejezést ad hassunk.

Az epigon iskolák dogmáit szétzavarják a feltörekvő, új generáció kategóriái, a civilizáció kíméletlenül elsöpri azokat, akik állva maradnak.

A gép be van tűtve.

A mi életfeltételek között a művészi formák természetesen gyorsan fejlődnek. Minden szezonnak megvan a maga divatja.

Es ezek az atalakulások együtt változnak a világ ritmusának fokozatos gyorsulásával. Párhuzamosság minden téren. Az ipar és a technika állandó felújítása. Évenként, óránként.

Az egyre bonyolultabb moderu társadalomnak mindenáron rendre van szüksége.

Es az ezután való keresés megnyilvánul a fizetési osztályozásban, a standardizációban, az anyakönyvvezetőségben, a telekkönyvvezetőségben, az anthropometrikában, a statisztikai hivatalok működésében, a lajstromokban, a számjelzésekben.

Európa amerikaiázása. Helyes-e ez? Helytelen? (De van.) Tehát:

Kronométer, osztályozómérleg, amerikai íróasztal, azután leíratok, sok apró cédula parancsoló mondatokkal ilyen értelműben: „Csak röviden!” vagy: „Mi kell a boldogsághoz? Egy kis pénz!” és így tovább.

Ne csodálkozzunk tehát, ha ezt a pozitív, durva, számoló, brutális, valami rendre vágó, hétköznapi csodálkkal teli kort kifejező költő nem görbed úgy magába, mintha a sirja fölött álló szomorufüz volna.

Es ha a kor költőinek vannak is „intim érzelmek” (belső kinyilatkoztatmivalóik), ebben is mindenkéltől

„aktív lírikusok”, akik az új kort egy „speciálisan modern” szótár segítségével tolmácsolják.

— Izséjük és terveik mai szétszórtságában hangjuk még keresztveződik.

De közös aggodalmaikon és reményeiken át beszélődnek egyforma a csengése és egymásra találva tüzik a mai valóságok és a mai vágyak mélységeiből kiragadott élő szímfonájukat vasból és aranyból épült városok ormaira.

Es így ahelyett, hogy az élet elől menekülénnk, behatolunk legdellenétebb megnyilvánulásaiba és legmesszebbfökvő területeire.

Anélkül, hogy a régi irodalmat lebecsülök, meg vagyunk róla győződve, hogy a jelennek másfajta, fontosabb realitái vannak. A modern világunk számunkra nagy eseményei hatalmasabban ragadnak magunkkal, mint a mult csodás katalizmainak tanulmányozása.

Nehogy félreértésnek: mi késszeggel elismerjük a történelemtudomány érdemét és mindazt a sok bölcseséget, amiről az beszél — de annak semmi értelmét nem látjuk, hogy a multba visszarejtözve, uodorodva fordítsuk el arcunkat a jelentől. Lehet szép a korunk, lehet csunya, de mindenestre élni kell.

Különbön is a mi az, ami a h o l n a p o t előkészíti. Es a holnap az lesz, amivé mi tesszük.

Nyissuk fel az óriási kapukat. Egy elszigetelt művészet nagyon közel áll a dekadenciához és a halálhoz. Le a nemzeti művészetekkel! Ne emeljük kínai falakat és ne keseregünk azon, amit „idegen irodalmi hatások”-nak szokták nevezni.

Lesznek majd, akik így szólnak hozzánk: — Klasszikusak-e Önök?

Es mi azt fogjuk válaszolni, hogy bizony ezt nem tudjuk. Majd az utánunk jövő generáció mondhat erről nem joggal ítéletet.

De azt már is tudjuk, hogy egy klasszicizmus sem volt retro spektív jellegű, legfeljebb homni imitálásból élő al-klasszicizmus.

— Tehát barbárok? Nem, nem így gondoljuk. De ha már választani kell, inkább legyünk olyan fiatalok, akik bátran vonulnak a felövekvő dolgok felé, „mit bárgyu dekadensek és egy pusztuló irodalom haláljoklásának tanúi.

Elő emberek vagyunk és nem az elegendés, parlamos halál művészei.

Levetközzük a szimbolisták elzarkozottságát, az életől való elszigeteltséget és felvesszük a kapcsolatot korunk társadalmi és intellektuális élő problémáival.

Az új költő több, mint szimbolista elődje, szenzációs élmények alazatos rabszolgája, az új költő „a világ tanítómestere”.

A költészet pedig onkivületi tudatállapotunk objektrivalódása.

Az új, kozmogonikus lélek és a mindenütt-jelenvalóság.

A morális és intellektuális szétzúllás okozta destrukció kora után az új alapokra való rekonstruktuálás és egy biztosabb egyensúly felé való orientálódás vágya lép fel.

Ezelőtt tíz évvel, 1914 január 16-án, megirtam a Le Mercure de France-ban La Poésie de l'Époque címen az itt következő sorokat: „A napisajtó nagy elterjedése, a telefon és a drótnélküli táviró atalakította gondolkodásunkat. Bennünk él és cselekszik az ellentéttel telt világ. Es mar joggal üdvözölhetjük a

sokféleeségből kiemelkedő új lelket, mindenütt-jelenvalóságunkat, a modern embert, aki a földgömb sokrétegu eseményét szimultán és naponként végigéli. A KOZMOGONIKUS VILÁGERZEST.”

„Már csak néhány ember él sötét zugokba félrevalva, aki kivélesik a tömegek élő összeköttetésén. A gondolat ma villámok sebességével övezi át a földet. Az emberiség oráról-órára, másodpercről-másodperere hatol belénk; megszakítás nélküli rádióhullámok, sebes kinematográfok vetítik felénk messzi események híreit és képeit.”

Az időnek, a térnek, a gyorsaságnak régi koncepciói ma teljesen idegenek előttünk. Soha még emberek ilyen explozív korban nem éltek.

Valami különös zugást, eddig nem ismert lüktető ritmust, vad fényekázást érzünk „az Új Szépség” megénekelőinek, kinyilatkoztatónak munkáiban, és valljuk meg őszintén, hogy ez riasztja tölünk vissza a mai életből kiközített fevelmeztetett lelki és szabályos érverésű, halkszavú, nyoszörgő poétákat, Lamartine és a diszhintók korának visszasíróit.

Az új költők szavai, képei, metaforái, ütemei, intuíciói korunk merész életének sokszoros tükröképei, amikben a paroxizmus fenséges tüze és az isteni kinyilatkoztatás lobog vissza.

Az új költői alkotás elsősorban szubjektív cselekedet, aktív nyugtalanság szülte és az aktivitásban való realizálódás felé törekszik. A modern lírikusok épen ezért nem látják az irodalomban és különösen a lírában időföltést, szorakozást, a modern élet elől való menekülést — sőt, épen ellenkezőleg „az élet és az emberi energiák legmagasabb fokú megnyilatkozásait”.

Az új technika: a többsziku synoptizmus.

Semmi sem természetesebb szerintem, minthogy azok, akik az új kozmosz-ember lelkét ki akarják fejezni (és ilyenek sokan vannak), szakítanak elődeik egyoldalú technikájával.

Es mégis lesznek, akik megkérdik majd: miért van új technikára szükség? Amnyira megváltozott-e a világ, hogy a régi versmériék-lehetőségek már nem elegendik ki a mai igényeket?

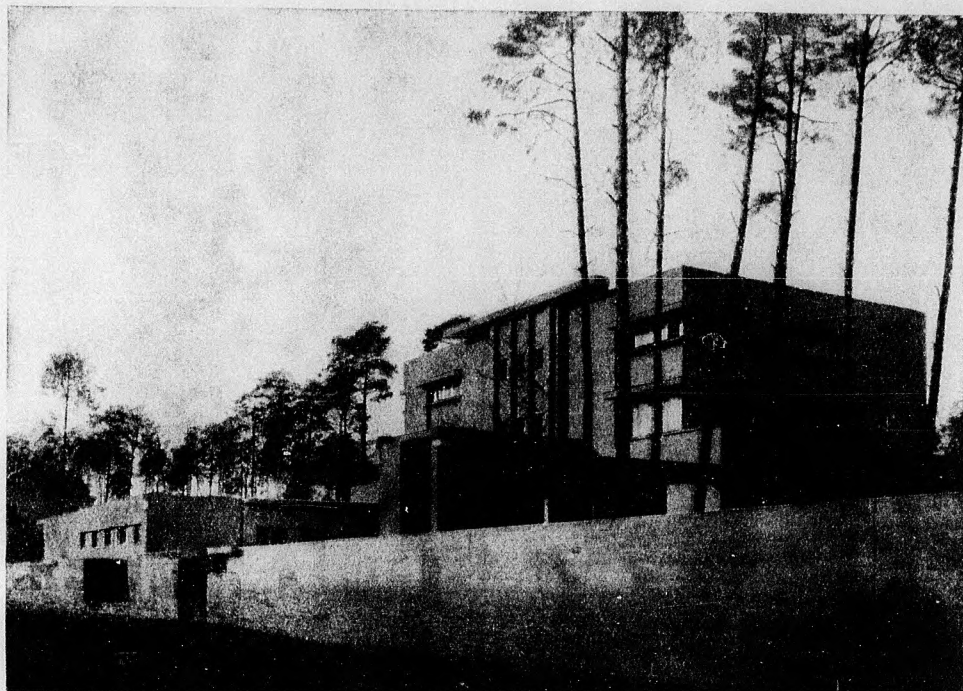
De akkor megkérdendzhetjük azt is, miért helyettesíti a modern zenében a polymelódia a régi uniszónót? Miért helyettesíti az építészetben a vasbeton a fát, a teherautó a targoncát, a kinematográfia a fényképet stb.

Bizonyos, hogy minden nagy irodalmi korszak új technikát (és ezzel új kifejezési formát) teremtett, vagy legalább is lényegében átalakította a régit.

A romantizmus technikája a szétáradó, rendezetlen és retorikai szolaniokban bővelkedő lírához volt szabva, ami a Természetnek, a Szerelennek és a Halálnak, a romantizmus három nagy alapténájának leginkább megfelelt.

Alexandriusai (gondoljunk csak Hugo rettenetes verslábaraj) és a cézuras sorok a szenvedélyes féktelenségek és az elegiai fellengzőségek csengő zeneszerszámai voltak.

A szimbolisták természetellenes, különlegességekre vágó izlése, erőltetett érzékenysége, a „tisztá művészet” elefántcsonttoronyra után való törekvése és általában a szimbolizmus minden sajátága megtalálta a maga kifejezési formáját, „az álom technikáját” a formátlan versben, amit azonban csak néhányunknak sikerült a tökéleteségig emelni.

A. Korn

G. Ház Westerdalen, épült 1922-ben
távolról oldalról

Anakronizmus volna, ha megváltozott életformánk között megtartanók a költői kifejezés régi eszközeit.

Ha én magam már (elnézést kérek, hogy mindig magamról beszélek) a régi prozódia ellen fordultam, ez bizonyára azért történt, mert szükség volt rá.

Ha az ember nincs megelegedve azzal, amije van, „valami mást” kezd el keresni.

Erre meg azt fogják mondani, hogy mindenáron az újat kívánom. Hát nem.

Régebben sokat ábrándoztam arról, hogy a régi mértékes formát zárt tökéletességébe fogom szorítani a fejlődő tudomány naponta megtermő barbár kifejezéseit.

Például azt mondom: molekuláris mozgás, 100 HP., központi villamosművek, sajtóügynökség, Nemzetközi Halálkoesti és Európai Nagy Expressz Társaság (szinte látni szavaimban a klasszikus alexandrinusokat!!!)

Elektromagnetikus rezgés, százezer ampér stb. stb.

De ennek elleneségül minden művészi ösztönöm, amely a régi formákkal szemben bizonyos becsüléssel viseltetik. Beteggé tenne, ha például a telefonszámomat, Wagram 64-87, egy Racine-féle vers nemes keretibe kellene beírnom.

Igy termelt meg bennem az akarat, hogy valami mást találjak.

Uj mondanivaló, régiszabású forma; nevétséges. Affordított felöltő, új forma; tökéletes. (A szabás fontossága.)

Ilyen szavak: elektromos munkaképesség, Szimplon Orient Expressz egy szonettben: anakronizmusok.

Az anyag (a szótár) idáig új volt, a szabás (a forma) régi.

Sokáig kételkedtem abban, hogy a modern költészet ép úgy meg fogja találni új elrendezettségét, mint ahogy a fejlettebb modern képzőművészet már megtalálta.

De hiszen a természet lényegében nem káosz (szimetriák tagozottságok stb.). A világ folyásában örök logika van — amit minden kor másképp ismer fel.

Az ibolyantúli sugarakat nem látjuk. Mégis léteznek. A látszólagos egyenetlenségek alatt a dolgok alapjában gyökeredző kiegyensúlyozottságok (rendszeres átalakulás stb.) fekszenek. A művészi alkotás empirisztikus értékek hierarchiáján, logikus ismereteken át nyilatkozik meg. Ezek a valóságokon kívül való alkotás nem alkotás. Vannak maradandó törvények.

Ezek azok a törvények, amiket fáradhatatlanul kerestem, nem az egyetemek előadásain, sem a szépség régi kánonjaiban, amikből az utánzók „műveiket” másolják, hanem individuális törvényeim és a világot rendszerbe foglaló és irányító törvények közé rejtett megfigyelések összehasonlításában.

És rájöttem, hogy a régiformájú versek két tengelyre: a vízszintes és a függőleges irányú, minden nagyobb szintézist megakadályoz, túlmérv és megrontja az egységet.

Ezután elkezdtem kísérletezni az utjpusu három-hasábos lírával (Rythmes et Chants dans le Renouveau, 1918—1919, Signes doubles, 1920). A több tengely irányában való versírás első próbálkozásaitól kezdve egy letisztult, új technika intuíciónak kiapadhatatlan forrása áradt elém.

Csakran kérdezik tőlem: miért választottam éppen a három hasábot és miért nem a 4, 5, 6, 7 sátobbit.

A hasábok sokasága azonban mindenekelőtt a vers szétzóródását hozná magával.

Szükségem van továbbá észszerű határokra. Technikai akadályok: egy könyvlap szélességét nem lehet a végtelenségig nyújtani.

A gazdaságosság elvénél össze nem egyeztethető idővesztés lenne. A vers synoptizmusa nem lenne könnyen percipiálható. Az olvashatóság, áttekinthetőség pedig egyenlő a gyorsasággal. Ez is egyike a modern életet feltételező törvényeknek.

A hára-as számnak ezenkívül is számos érdeme van: par excellence teremtő szám. A vers három hasábját három kvantitatív elem alkotja:

1. A pszichikai színezet (lét.)
2. A ritmikus elem.
3. Az expresszív, evokatív és szuggesztív tényező.

Az anyagi résznek három kvantitatív összetevője van:

1. Szimmetrikus forma, a tér kiegyensúlyozottsága folytán
2. A szavak csoportosítása és megválogatása az analogia útján.
3. Számok.

Innen van, hogy a vers „hármás és mégis egységes felépítménye hasonló egy gúla három szomszédos oldalához. Ezek a mértani adottságok rekonstruálják az egységes gondolatmenet, mint ahogy három, nem egy vonalban eső pont meghatározza a síkot.”

„Hozzá kell azonban tennünk, hogy a tengelyek nem merev nyugalmi állapotban vannak és hogy helyzetük az erő és a mozgás funkciójától függ.”

A grafikus szerkezet, amelyet ezelőtt egy központi síkra koncentráltam (Poème 1914–1919), most több felületre sugárzik szét (L'Homme Cosmogonique, 1922). Mellérendeltségek. A természet rendjének megfelelő belső formai kötöttségek. Réimusi szabályozó bilincs.

Nem írás, hanem újraalkotás.
Káprantás a fotogenetikus részletekre.
A pressziók fölé való emelkedés.
Vizuális összhang. Érzékszervek együttműködése.
Optikai rendszer.

Óvors kifejezőtechnika. Váratlan szerkezet.
Bekapcsolódás a kor nagy gazdasági törvényeibe.
A csenevész és hagyományos líra utánzó szólamainak csődje.

Szavak élete. Szavak fizikai élete. Motiváló érzék.
Különbségekből és hasonlóságokból megkonstruált akusztikai lehetőségek.

Sorok létszüksége. Mechanikus, pontos gondolkodásmód, a cél tudatának szemmel tartásával.

Synoptikus általánosítás.
(Ideografikus irányzat.)

„A költő a fülnék beszél és ír, nem pedig a szemnek”, mondták a szimbolisták.

1912-ben egy zeneszerető fiatal költő, egyesíteni akarván a líra költészetet az operával, Polihymnia és az énekelés többi műzájának védelme alá helyezkedett és megkísérelte a könyvet a fonográffal helyettesíteni sőt.

A mi generációnk művésze a fényjeltek és a mozgólényképek eszközeivel és több síkon dolgozik.

A „synoptikus költemény” elnevezés bővebb magyarázatokra szorul. Synopsis — összelátás. Már maga a szó etimológiája is jelzi azt, hogy itt több tárgynak pillanatnyi és egymásmellé rendelt vizuójáról van szó.

Mindent egyszerre látni. A VILÁGMINDENSÉG SYNOPTIKUS MEGALÁTASA. A szem a legtökéletesebben fejlett érzékszervünk. Az emberiség lassan rájön a neki tulajdonított nagy fontosság értelmére és konstruktív korunk visszaadja neki elveszett elsőbbségét.

A synoptikus költemény egy új elemet hoz magával, melynek alapelvére, „a kiterjedés lehetőségeiről” a költők idáig sem tudtak. Nemcsak az időbeli szétterülést, hanem a térdimenziókat is kihasználhatjuk és ezzel a költészetet a többi plasztikus művészet színvonalára emelhetjük.

Új lehetőségek tárulnak fel ezzel előttünk: szétáradni a szomszédos síkokon egyszerre és dinamikusán, nem fokozatos sorrendben, mint a régi líra, haszontalanul és egyhangúan, hanem az intuitív síkján, a fizikai síkon és az intellektuális síkon beleolvadni a földgömb nyüzsgő kollektivitásába. Egy önkívületig ragadott, hatalmas, modern zenekarhoz hasonló ez a líra, amely a régi költészetet uniszonójával szemben az új élet sokféle, új melódiját muzsikálja.

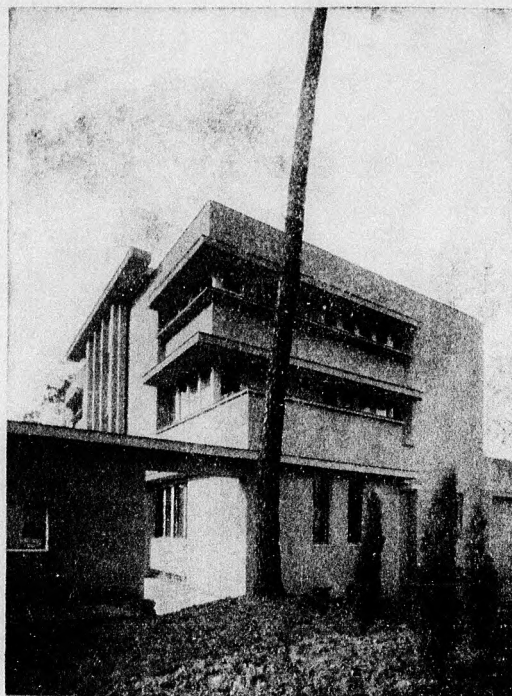
Az új vers az élet megnyilatkozása, amely összefonódik az univerzális élet minden más megnyilatkozásával.

A synoptizmus lélektanában a kozmogonikus ember mutatkozik meg, aki állást foglal a föld nagy térképen és a modern élet sokrétegű, ellentétes formáján át elentárja arcát.

Az új technika határtalan és még be nem látható lehetőségei vannak. Szükség van a kompozíció és a nyelvezet új törvényeire. Nem mesterséges térkitöltésről, készítőtekről és cítraságokról, hanem az egyensúly realizálásáról van szó.

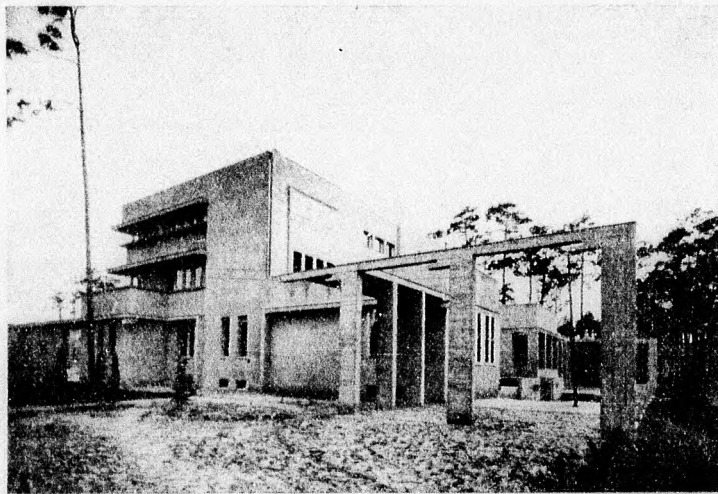
A súlypont bennünk van. Az egyensúlyérzéklet magunkban érezzük.

Ford: Erg Ágoston

A. Korn

G. ház Westendben (A-teniszpálya felől)

A. Korn

G. ház Westendben (Kortf. oldal)

MOST JELENT MEG GÁSPÁR ENDRE TANULMÁNY KÖNYVE

Arthur Korn: Analitikus és utopisztikus architektúra

Az architektúra szimbólum. Sugárkoszoru. A rend tendenciája — zene, a főkörötől a befejezésig. A karolás és felolvadás. A ház többé nem tömb, hanem sejtekké oldódás; kristályosodás pontról-pontra; fölépítés hídakból, izületekből, burkolatokból, csövekből. Burkok — levegőt zárnak körül, levegőt őrtenek. A levegő, mint egy gyümölcs, sülyed közéjük. Csövek támasztanak. A levegő beléjük áradt, erőssé és hajlékonya teszi őket.

Az architektúra szenvedélyes szeretet. Fölmagasodás. Körülkeringés. Leszorítva, fölszökkenve, hozzánk hasonlóan. Szimbólum. Tűzjel.

Mert az, ami a realitást művészivé teszi, az a tűzjel. Az égő városok. Az égő tájak. Az architektúra, mint vezér. Kezében vannak az anyagok: vas, acél és üveg, fa és porcellán, szövet és papír. Az érzék a matéria, struktúra és az anyagok fölépítéséhez fejlődik. Csirázó falakból támadnak a butorok, és a bennszülöttek nádkunyhói régeira nőnek fantasztikus fűtornyokká.

Az architektúra szellemdús, mint a gép, mint a földalatti vasút, a lift, a karosszéria, föltűnés nélkül kollektív.

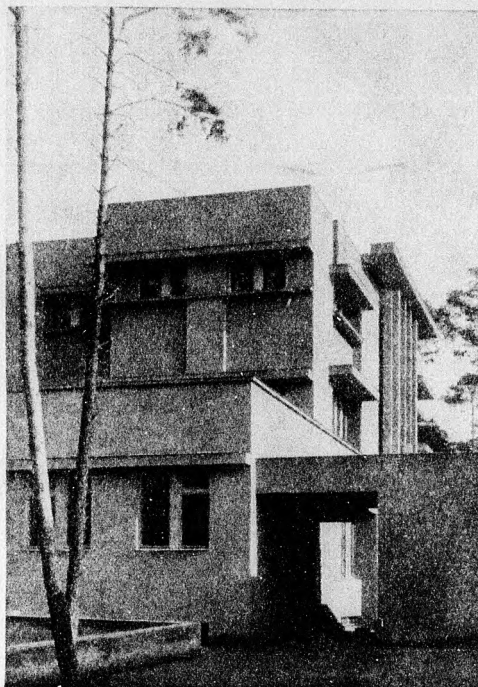
De a személytelen tárgyházban (Sachhaus) csak akkor lehet élni, ha a kielégített szükséglet mögött áll a műveszi forma, amely érzi az organizmust és kérde: mely támpontokon, burkolatokon áll az épület, mint állnak a síkok — egyenesen-e — lerdőn-e. Hogy nőnek össze vele a mozgó és mozdulatlan butorok. Hol a mesterséges fényforrás. Hogy állnak vagy mozognak a színek. Hogy viszonylik az épület a közeli és távoli környezethez, a levegőhöz. Hogy állnak az egyes termek összességükben. Mint kap az egész jelentőséget a legkisebbhez viszonyítva. Mint lesz az egész a nagyobb közösség egy sejtje. Mint nő az egész tájképi és emberi szimbólummá.

Nem elég az arcnélküli megoldás. Az amerikaian — egyenesvonalu — racionális város halálós.

De a személytelen tárgyházban csak úgy lehet praktikus élni, ha az konstruktív. Konstruktívot pedig csak analízis által lehet elérni. A gépepítő is iréggérde: mi a teljesítendő feladat — esztérgálás, gyalulás, furás. És ha furatokat akarok előállítani, szükségem van a csavar-mozgásra. Először analízál és azután konstruál.

Az építész is a lakás, a gyár építőprogramjának analízisével kezdi munkáját. Részleteket fedez föl, termeket, sejteket. Osszekapcsolásokat képez, a horizontális csöveket, vertikális lépcsőtornyokat. Megtalálja a gyújtópontokat és fixálja őket, mint a centrumfűtőt a sikkorongon.

Fölfedezi az összejet, mely minden képződménynek, minden háznak, városnak sajátága és minden formát

A. Korn

G. ház Westendben (A gazdasági udvar felől)

megpecsétel. Az anyagot, annak belső fölépítését, szilárdságot, struktúráját analízálja.

Az egész fölépítést, melyen minden áll, a vékony támasztókat, korongokat belsőjükben vizsgálja, azután e köré aggatja a külső falat nvilásával. Így analízál minden együtműködő tényezőt.

Es csak ezután építi össze a konstruktívot.

A materiális test és szférikus légtér egymásbatorló-dása. A levegő behatolása a test-masszába és ennek körül-szövése dróttokkal, melyek új légsíkokat teremtenek. A középpontból levegőbe meredő karok és a talajon keresztül nőtt bordák.

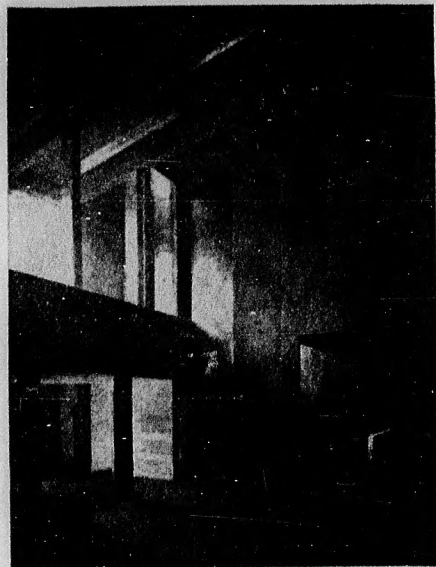
Elmaradhatatlan előföltétel az anyag, a konstruktív, a sejtorganizáció és a forgalom végső tükraiból való analitikus fölépítés. Ez az alapkö, nem kevesebb, nem több.

Egy isn erefien és nem tudott törvények szerint való förténés, mely az első racionális folyamatot titokzatos módon újra terenti a saját szellemvilágában.

Es megfoghatatlan titok marad, hogy a beretvácles-ségü analitikus konstruktív és az öntudatlan bírodalmában született utópia egy pontban metszik egymást, mintha a nem tudott génusz még egyszer végigismételné bennünk egy magasabb fokon a teremtő processzust.

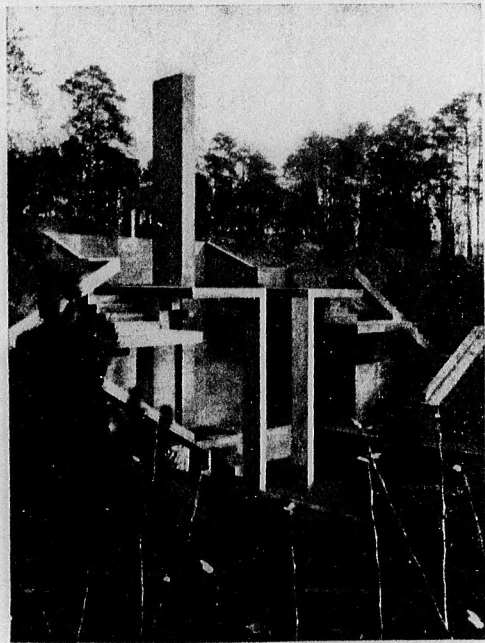
A szimbólum és a tűzjel ép oly konkrétak, mint az analitikus konstruktív. Es nem csak bennem. A harc a gépember és az anarchisztikus-műveszi között, a kollektívek és egyenségek között, mely mint zene, szabad törvények szerint való, nagyjában ismétli a fölemelkedést a szükséges konstruktív-analitikustól az intuíció-műveszi realitásig.

Ford: Vajda Sándor

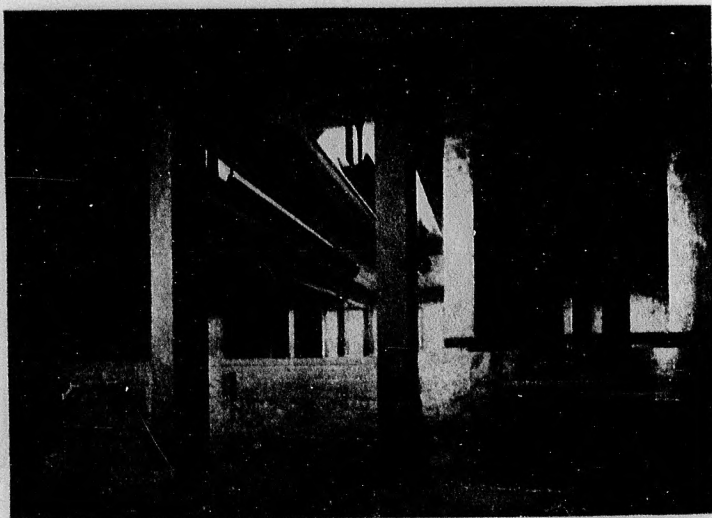
A. Korn

G. ház Westendben, Csarnok

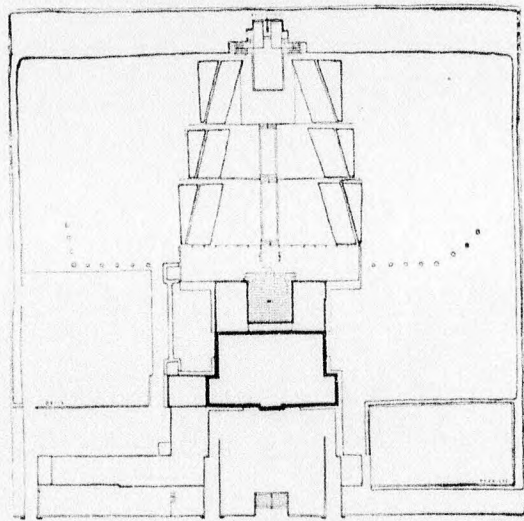
A. Korn

G. ház Westendben, Fürdőhelyiség

A. Korn

G. ház Westendben (Betekintés a reggéliző hely felől a csarnokból)

A. Korn

G. ház Westendben, Helyrajzterv

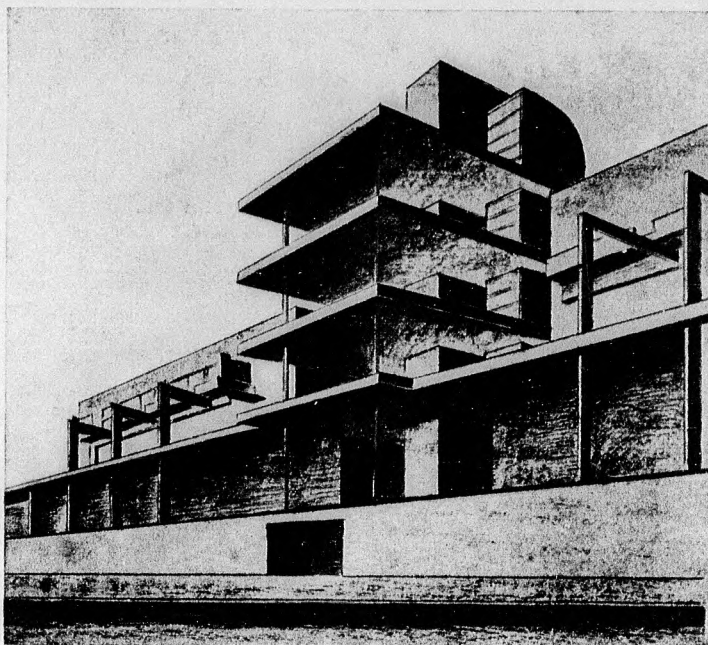
J

Éj
táv
lep
Na
mi

M
Só
po
ko

Al
Éj

A
Pa
Al
N
Sz

A Kohn

Pályamű Business Centre (A tenger felől)

Jon Vinea verseiből

I

Éjszaka a gondolatba emelkedik
távoli érverés
lépések még nem hültek ki a földön
Nádak selymén hallani
mikor a toban a hold ketteszakad.

Magány pirosul a szemecsbén
Sócsillagok a kutak útján állnak
poros kettényilt könyv
korai tüeszkök a lelkeket szövik.

Aludj: az álom igéket gyűjt
Éjszaka kergeti őket a városból.

II

A tükör színes csövekből iszik
Parázs. Régi hangok elvesztik lombjukat
Alkony filzpapucokban lép
Nyájak a sípok pókhálóján
Századok porában egy pásztor.

Lelkekben a halottak ideje
hangok a gyertyák között folynak
a nap csurog
Óramutató fénytelen aranyakat számol.

Csattok és selyembogarak becsukódnak
Szemek sápadt kertekbe tágulnak
Szélmalom virág.

Ford: Tamás Aladár

Az új román művészeti lehetőségek

(A „Contimporanul” irodalmi és művészeti törekvései)

A költészet, mint a fantáziának elsődleges legközelállóbb anyaga, mutatja ki legtisztábban mindazokat a mozgalmakat, melyek a kort uralják és ideológiai fejlődésének irányt szabnak.

A román népköltészet nagymérvű fellendülése után ereje szétbomlott és teljesen felelte magát a szimbolizmusban. (Mimulescu, Maniu, Blaga, Orghezi.) Az első friss és erőteljesebb megnyilvánulás a Tristan Izaraé volt (ki később dadaista lett és 1910 óta csak franciául ír). Figyelemre méltó és legtöbbet jelentő ma Jon Vinea költészete, mely bár az intellektuális esztétika határain belül, de teljesen letisztult és kristályos munkákban fejeződik ki.

A festészetben 1910 tájt Isier rajzaiban mutatkoztak új törekvések, ki teljesen háttérbe szorította a régi iskolának és különösen szinkompozícióban ért el eredményt. Tiszta forradalmi jelentéssel volt Brancusi, az első modern román szobrász, kinek azonban sajnós hazájában alig volt hatása, de kinek munkássága a nyugati eredményekben mély nyomot hagyott.

A közönség és maguk a művészek is — miután a román kontemplatív természetü — a naturalizmustól még nem tudtak megszabadulni. Marcel Janco festő és architekt megérkezése adja meg erre az első impulzust. Janco a zürichi „Dada”-mozgalom után — melyet Tzaravai, Arppal, Huelsenbeckkel és Ballal együtt propagált — mintegy két éve érkezett haza Romániába. Két bukaresti kiállítása egy teljesen ismeretlen és új művészeti szépséget tárt fel itt. Ujabb munkáiban erős intellektuális mérsékléssel igyekszik a forradalmaknak elért eredményeit Romániába átplántálni.

Az ő megérkezésével kezdődnek meg és kapnak erőre az új művészeti mozgalmak. Jon Vineával, az új ideológiai mozgalmak irodalmi képviselőjével, a Contimporanul-t (Kortárs), mely akkor politikai hetilap volt, az avant garde harcoss irodalmi lapjával fejlesztik. Szkepszis és az akadémikusok gyűlölete között emelkedik a lap a román irodalom jelentős tényezőjévé. Fiatal és erős tehetségek gyűltek egybe a lap körül. Költők közül: J. Barbu, epikus primitív, S. Callimachi, expresszionista. Festők: Marcel Janco, F. Maxy és Mattis Teutsch (kit a Ma mozgalmából ismerünk).

A lap kiállításokat, előadásokat rendez és a modern művészet és élet első és erős harcosa Romániában.

Tamás Aladár

Városi képek

I.

az égen egy vak ember lebeg, éjjel neha felemeli
kezeit
mindig sötét van
egy idegen sietve elhaladt a levegő alatt, lehaj-
totta fejét és hanyt
északon egy jégla
nő
delen egy napfa
alattuk hevernek a hosszú uccák, hol szintelen
lepkék száflingoznak
a tetők fölé a hold legüres vonalat húzott, mely-
ben elfoynak az órák
egy madár lezuhant és meghalt
a szél eláll
az uccák üresek, a házak üresek, a szobák üresek,
minden ember saját emlékevé foszladt
szét és elszállt, én egyedül vérzek a terén;
a gázlángok alatt
föföttem a vérpad
most fejeztek le az utolsó csecsemőt

II.

del
egy ember, hosszan mint egy autótúra, elterült
a kövezeten
valaki kiabál és szempillái alól köd ömlik szét
a térbe
egy oszlop tetején delet harangoznak
a hosszú halott lábainál fénypálmák nőnek, a
köd egyre terjed, a hosszú halott halan-
téka olyan vad mint az északi sark
némán repülnek el fölötté az üveglovak, kék és
piros mesékkel szívükben
a város összes lakói leguggoltak feje köré és
földet esznek
jobbról a fehérek, balról a feketék és sárgák,
sírnak, esznek és magasra emelik gyere-
keiket:
a halott szájuregéből fény szivarog, lankad,
megtörik, olyan tiszt volt a szíve, mint
egy alma
meghalt, mikor delet harangoztak

III.

egy ló végigfutott az uccán
gyorsabban mint az angyalok tekintete
szempillái alatt egy csikó épülő képét hordozza
szoptatós teje erősebb mint a benzín vagy az
Effel-torony
hangja mint a hold
az emberek meghajolnak előtte
az ucca közepén emléket emelnek:

gummiból, aczélcerekekből, szijakból és egy cil-
lag idegen vízből két szelid és tüzes
dombot építenek: az anyák emlőit

IV.

Amit itt elmondok, arról senki sem tud.
Telen, 4 órakor valmennyien elszenvedünk
egy pillanatra. Az EG ANYA ekkor tenyerébe
fogja a földet és felemeli közvetlenül a hold zu-
hataga alá. Mire felébredünk, már alkonyodik,
de senki sem tud a varázslatról. Csak neha szó-
lal meg egy almos délutáni hang: nini, felkelti a
hold! Vagy egy ucca megbillen és kizuhan a
térbe, vagy egy fa meggörbül a hirtelen moz-
dulattól, de ez az UCCAI BALESETEK rovatá-
ba tartozik. Szél fúj.

A házak fölött egy lathatatlan világ függ.
Minden állat befér, még a legnagyobb virág-
evők is; te kívülrekedtél! Lenn ég az ucca, de az
emberek nem látnak a fény mögé. En közvetlenül
a felső réteg alati ülök, ellátok a tengerig és a
kirai sírokig. Egy fiatal lány lassan felül az ágy-
ban, belemered a sötét sarokba és azt hiszi: meg-
látott engem. Ég az ucca.

Déry Tibor

Esti felnyílás

I
Szürke sikatorokból beroggyan az este,
a hold tufeküdt a madarak útján.
az emberek érthetetlenül engedik ki magukból,
a sorsukat,
valahol egy lány sir utánam, aki megis kell,
a szétsugárzott utakon csillagok szikráznak,
miért?
Mindégy, hisz életem bizonyosságai magammon-
dásaimban fekszenek,
csak ne zászlosodna fel szomjuságba a vérem,
a városok hörgése ne ütné át a terhes hallgatást,
századunk sorsdübörgése.
Meghasadt hajnalok isten álmában fürdetik a
mező virágait,
a világosság felbecsülhetetlen köszöntyüket tere-
get bennünk,
észrevétlenül suhannak el homlokunk
és a prostituáltak elvirult szája fölött az esték,
ilyen estéken felnyílnak bennem a meglenekelett
kiáltások.

II

Aranylábakkal megy a terhes asszony az uton,
énekeljük holnapjaink virágzását, ő,
csodálatos igen a művész élete a kulturák fertő-
jében.

Emeljük meg fáradt lábainkat az aranylábak
után,
a történelem síkját áttörte bennünk az acélbeton,
kémények fekete kiáltásait nyeli a nap,
az aranylábak mennek, mennek,
művész vagyok és nem kérdezem mi a célja,
hogy kihangsúlyozom magam,
ő, arany, titkok fényében fürdenek a lelkek
és beton a szó, mely ráhull az értelemre,
álljunk magunkba, mert megroppannak egyszer
a múlt tengelyei
a varosélet méterkövein, a hétköznapi határa-
ban.
A levegő feszülten hallgat a sors kulisszái
között,
a terhes-asszony-arany előmlik égen és földön.

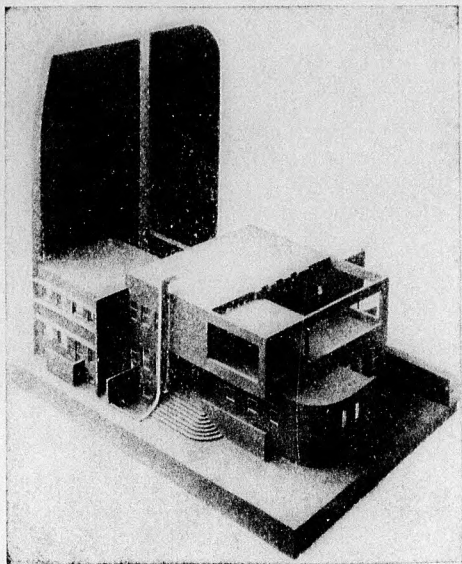
III

A nyugalom mint értetlen messiás zarándokol,
májusok világossága fekszik az emberben,
ő 1924, ő föld, hová a csillagok titokzatos utjai
mind befutnak,
egy fiatal költő veszi szájra ezt a templomtalan
századot,
éneklő tudása pillanatok tükreiben kiált,
messze vagyunk az érintetlen tengerektől.
Ő május,
szetrobbant nyugtalanság dermed az utakon,
átmenteltem magam már a selyeminges nőkön
és a gépek morlomos zakatolásán,
tavaszaink virágzó almafái bomlának asszony-
ainkban,
csodaegyszerű szavak csobognak bennem, ha
kedvesemre nézek.
Ma mindennek értelme tenyeremben fekszik,
világos ablakokba nyíltam apám veritékes arca
előtt,
mindenki magában hordja isten szakállas fejét,
de minden szavam bizonyosság.

IV

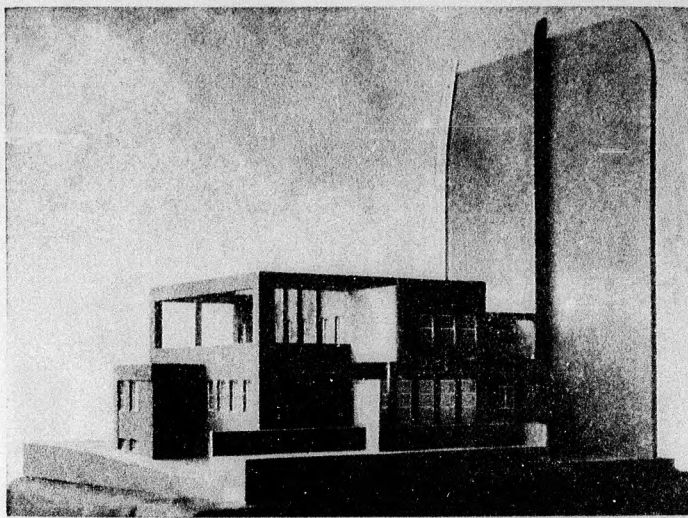
Márványoszlopokra épül már az idő,
elcsatangolt felérzéseink mégiscsak visszatérnek
a dolgok lemosott arcával, élünk,
boltozatok magassága simul hajlékainkra,
nem vagyunk sehol, csak itt, menthetetlenül
emberek,
maga a század, formáinkban kiteljesedett jövő,
hát mondjuk is akkor, hogy végtelen éneklésre
érünk.
Kék zuhatagokat látok a sivatagok felett,
minden forma megtelt az értelmével,
igy vagyunk az óceánok fenségével a nyugalom-
mal
és teli-teli magunk méri a merítetlen mélységeket.

Karoly Ágost

A. Korn

W. ház Westendben, épült 1923-24-ben (Ulfelt oldal)

A. Korn

W. ház Westendben (Kertfő oldal)

Külföldi folyóiratokról

A külföldi folyóiratirodalomának áttekintése, amennyire csigaszó és elbátorítóanítónak magában, nekünk magyarul írónak mégis szolgál egy sovány vigasztalással. Kétségetlenül teszi, hogy a művészet, krízis korántsem szorítkozik csak Közép-Európára s hogy a nemzetközi avant-garde irodalmi orgánuma a győztes, sőt a semleges külföldön is ugyanolyan anyagi nehézségekkel küzdenek, mint mielőtt s hogy nagyjából ott sem tartja fenn őket egyéb néhány kevesek heroikus erőfeszítésénél. Eleve rosszul tudunk emberek szemében olybá tűnhetnek a dolog, mintha korunk keresztinek művészeite hovatovább néhány ember személyes ügyvédek degradálódnak, holott alig szenved kétség, hogy a szellemi természetnek a fogyasztás oldalán támadt egyetemes kríziséről van szó, mely csak az anyagilag régebből fogva jövedelmező vállalatokat, valamint azokat engedélyezheti jutni, amelyek a — hiába! — nagyon megváltozott idők ellenére továbbra is kézséges kiszolgálói a fogyasztásra képes osztályoknak. Előállott az a paradox helyzet, hogy a tökéletes külföldi folyóiratok egyedül létükhöz a konvenció, az a tény, hogy bizonyos körökben szokássá vált megvenni őket, anélkül, hogy visszhangjuk akár csak egy plusz előjellel is több volna a nullánál. S ugyanez a másik oldalon a valószínűleg életet jelentő és dokumentáló orgánunkok épen az életét kénevelnek onfeloldozásig menő harcot folytatni és saját hazájukban az outsiders szerepére kárhözhatóan egymásután hullani el ebben a harcban.

A legtöbb ilyen hős halottja az angol nyelvterületnek van. A haladó amerikaiak kissé cidektikus, de bátorhangú és külsőleg is impozáns folyóirata, a *Broom*, a jelek szerint létműszathatatlannál áldozatánál esett nyomozás anyagi helyzetének és immár hónapok óta szüntelhetetlen megjelenését. A másik ugyanilyen haladó szellemű, de hasonlíthatatlanul egyenlőbb és több telet-séggel rendelkező folyóirat, a rokonszenves *Secession*, mely a mindenkor változó viszonyokhoz alkalmazkodva, Európa majd egyik, majd másik fővárosában, most utóbb pedig már New Yorkban készült, legutóbbi számában ugyancsak bejelenté- küszöbön álló beszámolót, az a lapbeszűrés a nemzetközi irodalom utolsó heteinek legszomorúbb eseménye, mert a *Secession* egész sereg egyenlő hangú, okor valóban internacionális jelentőségű embert hozott felszínre Amerika nagy irodalmi vadonából ugyanakkor, mikor Anglia irodalma még multszázadvégi álmat alusza. A *Secession* legutolsó, 1924 teleről datált

száma is még annyira reprezentatív és felfelé mutató irányú, hogy a költészet egyenesen beláthatatlan lehetőségekkel kecsegtetne. Szerkesztője, Gorham B. Munsomnak kemény poémájú irodalompolitikai cikkeken kívül elsősorban figyelmet kell benne Kenneth Burke egy novellisztikus írása (*A progression*). Kenneth Burke egy egészen fiatal ember s akiről az amerikai avant-garde Európába való emberrel képtelenséggel egyetemesen a legjobbakat mondják, fellelémül megérdemli, hogy nevével jól megismerjék magunknak arra az esetre is, ha a *Secession* megszűnése folytán egyelőre huzamosabban nem találkoznánk vele. Burke a legnagyobb amerikai standard-folyóiratoknál is munkatársa s épen ezért nem mindennapi, hogy beérkezése ellenére mennyire meg tudja őrizni magában a kereső merészességét. Talán vakmerőnek tetsző, de nem végiggondolatlan kijelentésünk, hogy a novellisztikus műfaj feltámadását mi abból az irányból várjuk, mely felé Burke halad s mely felé vívó útján ez és néhány már régebből ismert novellája máris olyan eredmények, hogy Cocteau néhány prózáján kívül ebben a műfajban egyhamar senkit sem tudnánk melléjük állítani. Van bennük valami lenyűgözően eleven, szüntelenül átlógó, esufondros és mégis mely, amit a képek és történések lélekzeteliszorító rohanással kergetik egymást, majd a naturalisztikus regény, majd a primitív népese vonalát érintve s amit elevenreapító brutalitások ebben a ketteségben látszólag a legnagyobb könyvséggel lefedni egy szintézis felé vajdud kor ellenmondással teljes és mégis összefüggő leleltésait. Ugyanebben a számban találhatók egy újvilági emberől egészen szokatlannal mely és eselmeitű filozófiai értekezés Waldó Frank tollából (*For a declaration of war*), melynek megértéséhez azonban jó tudniuk, hogy szerzője ugyancsak az újvilág egyik legjelentékenyebb embere, akinek Amerikáról írott könyve világos telt. A harmadik általunk ismert s az említettek közül még szóba jöhető angolnyelvű lap a *Little Review*, melynek legutóbbi száma azonban főként francia dadaisták verseit, Man Ray és Juan Gris rajzait közli. Figyelemreméltó benne René Crével egy cikke a modern francia líráról, melyben elszántsá titkoltok minden osztályozás vagy rendszerelés ellen, de a sorok közt sok érdekes gondolatot pendit meg, így a lírizmus forrásaként feltételezett szuperrealis individualizmól, mely André Breton szerint „amint az automatizmusnak megjelölésére szolgál, mely nagyjából az álom állapotának felel meg” s melyről Breton — mint az épen közeledő elavult stádiumról — azt állapítja meg, hogy tele van költői elemekkel és lehetőségekkel. Ezeket a lehetőségeket Breton és Soupault egész könyvben kíséreltek meg kiaknázni.

A francia folyóiratirodalom látszólag még legjobban megkímélte a gazdasági krízis. Az avant-garde folyóiratainak száma az utóbbi időben tudomásunk szerint nem csökkent (legfeljebb megjelenések időpontja mutat lel szabálytalanságokat), sőt épen mostanában jelentősen meggyarapodott elsősorban a *Philosophie* és című revüvel, mely egy reprezentatív, rendkívül gazdag számmal ugrott ki a porondra. Célját, úgy látszik, nem annyira új emberek megszólaltatásában, mint inkább a legfrissebb generációhoz tartozók, de már féljéremeddig beérkezett művészek fórumhoz juttatásában látja érdeklődése főként teoretikus irányú. Az első szám persze még kissé vegyes tartalmú: Max Jacobtól aforizmákat közöl a művészetéről, köztük sok szelvényes aperçu mellett olyanokat, amelyekkel nem lehet vitákozni („Az egyházat bántani akkor, mikor az ember egész kialakulását, tehetségét és szentibbilitását neki köszöbheti, nem egyszerűen hállatlanság, hanem apagyilkosság”), Cocteau egy egyszerű prózát, Soupaultól verset, több elméleti cikket és gazdag kritikai rovatot. A folyóirathoz, melynek bevalott legfőbb célja „a költők, esszéisták és filozófusok munkáinak egymás mellé állítása” — sok reményt fűzhetünk. Ozentant és Jeanerret pompás nemzetközi revüje, a szabályszerűen megjelenő *L'Esprit Nouveau*, két legújabb számával is igazolja, hogy a haladott művészek talán legerősebb és legelőkelőbb orgánuma. A két szám olyan tartalmi gazdagságot, sőt változatosságot mutat, hogy egy rövid kivonat keretében a legnagyobb hozzávetőlegességgel sem tárgyalható s így egyszerűen kiemeljük magának a két szerkesztőnek cikkeit, akik improzans filozófiai készütséggel és sok új gondolatot közelednek az új művészet problémáihoz, így elsősorban a modern optika formációjáról szóló cikkükben, valamint a 21. számban dr. Allendy és Lafargue egy kivételesen világos, egyszerű és szép írását (*Le conscient et l'inconscient*), melyben a pszichoanalízis elvet letegetik. Ugyancsak érdemes elolvasni Ivan Puni cikkét az orosz konstruktivizmusról, melyben igen dogmatikusan, kevés eredménnyel alapjaiban próbálja megtámadni ezt a művészet iskolát, melynek ugyan sok hibája lehet, de mégsem egyszerűen az a gépromantika, aminek Puni minősíti. Erdekeseen állítja oda Paul Dermée egy hosszabb mellátásban Edgar Poet, mint az új költészeti törekvések őseit, akinek a kompozícióról vallott felfogása Dermée szerint egészen ezeknek az új törekvéseknek vonalába esik. Megemlíthük még dr. Molnár Sándor egy összefoglaló cikkét a magyar irodalomról, egy cikket, melynek fűrésin szimptomatikus hibái nem engedik meg azt a fénytűzést, hogy szó nélkül elhaladjunk mellette. A szerző, akiről e sorok írója nevével kívül semmit sem tud, de akiben egy kicsit

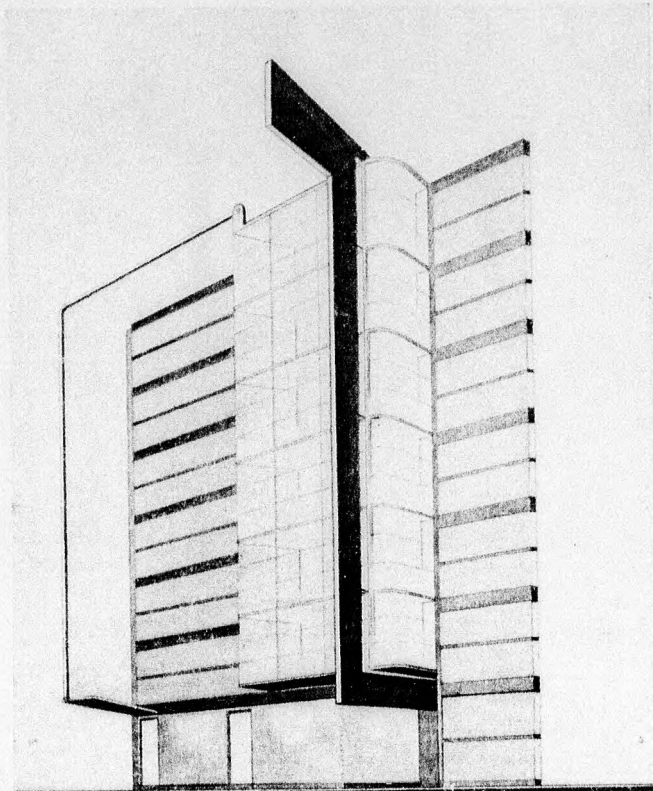
fejvédőt mer gyantani, azzal az ézerszer megkísérelt és ézerszer kudarcot érő akadémius lehetetlenséggel próbálkozik ismét, hogy a jobb sorsra érdemes külföldi néhány oldalon megismeresse az egész magyar irodalmat. Köteteket lehetne összeírni róla, hogy az ilyesmi mennyire kilátástalan és ha nem volna az, milyen keveset fizetné ki akkor is a fáradságot. Nem szenved kétségem, hogy tisztára reménytelen dolog Ady-ról mellátást írni a külföldnek, mielőtt még Ady-verseket akár csak németül is kezébe tudunk volna adni; duplán reménytelen, sőt ézszerületlen azonban ez a módszer akkor, mikor a cikkíró három oldalon keresztül egy csomót, a külföldnek semmit, nekünk magunknak pedig sokszor szintén majdnem semmit jelentő név felsorolásával úgy ki-fogott a felekezétdől, hogy Ady-ról már csak annyit bír elhívegni, hogy tipikus képviselője volt a magyarságnak — ami mellesleg szóva meglehetősen igaz. És még egy szót. Ha már valaki mindenáron be akar állni azoknak a hazánkfianak sorába, akik mélytől véletlenül külföldi fórumhoz jutottak, nagy mohóságukban rögtön egy mondatban akartak kipakolni mindent, az a valaki legalább ne akarjon ugyanebben az egy mondatban több-mint-váltás egyéni véleményeket is nyilvánítani, hanem az ugyanis rövid időre való tekintettel maradjon néhány vitánfelüli ténynél, melyeket persze ismerni köteles. Nem lehet tehát ilyeneket mondani: „Michel Coukonal... détourné par un profond dégoût du lyrisme allemand (és Bürger?), insupportable par son sentimentalisme (ezért) különvelemény, melyet kár a gyantultan franciáknak objektív osztályban beadni!...”. Különben az irodalomtörténeti lecke bődületes ellejtésének példái is bemutatnók, mint itt: „Michel (!!) Gyöngyvész, poète lyrique (!!)...”. Elég ebből emyli. Különben az egész szót sem érdemelne, de jó egy ilyen tipikus példát el-raktározni arra az esetre, ha a Magyar Tudományos Akadémia a következő évszázadban sem tudná megérteni, mért vannak a külföldnek semmilyen, vagy módfelett humoros nézetei a magyar irodalomról.

Bátor és kitartó propagandát fejt ki még az új művészeti törekvések mellett az említettek kivül a *La Vie des Lettrés et des arts*, melynek lelke a szinte már fanatikus Nicolas Beaudeau. Tőle a legutóbb megjelent tízenötödik szám hosszú és bevékeny egészen új szempontú cikket közöl az új költői lelki-ismereiről és kifejezési eszközeiről, míg Albert Gilezes, a lapnak másik állandó munkatársa, alighanem napjaink legjelentékenyebb festő-esztétikusa, a kubizmus mai stádiumáról értekezik, Soupault pedig új francia regényekről számol be. A többi cikkek iról kö-zül találomra kiemeljük Pierre Bourgeois, Drieu la Rochelle, Fernand Léger, Jean-Charles, Ivan Goll neveit.

Az olasz költészet a nagy gesztusok és frázisok el-bágyadásával és nem utolsósorban az utóbbi két év politikai eseményeinek folytán sajátos stádiumba jutott, mely természetesen a folyóiratirodalmon is érezteti hatását. Olyan olasz folyó-irat, mely irányánál és törekvésénél fogva alkalmas volna arra, hogy e helyen foglalkozzunk vele, ma egyáltalában nem létezik. Egyebekben aki kétkelkedni volna eddig abban, hogy az olaszok új-akarása nem több és alig volt valaha is több a megleszült hangszálak tornájánál, azt az újabb történetek vegleg meg-győzhetik róla. Marinetti, miután egy csöppet sem „vad” háborus regényben (*L'alcova d'acciaio*) feltárta igazi valóját, végleg ki-látja formáját abban, hogy Mussolinivel közösen kiállítványt be-esát az áruló világ elé. Az egész neo-futurizmus kimerül egy éretlen formajátékokat hajszoló s még azokat is csak elméletben megjászó röpiratirodalomban. De mortuis...

Nem kevésbé vigasztalan a helyzet a spanyol nyelv-területen. A háború befejezése óta szép kiállításokkal meg-indult és legalább intencióban határozottan tiszteletreméltó Ultra tudományunk szerint már régebben nem jelenik meg, az ultraisták köréből azonban kiemelkedtek néhányan (így Guillermo de Torre és Jorge Luis Borges), akik azóta ismétetlen szóhoz jutnak az internacionális folyóiratirodalomban. Az ámenetileg nyilván hall-gatásra kényszerült spanyol irodalomnak most Buenos Airesből siet segítségére egy szép kiállítású revü, az *Luicjal*, mely al-cunében az új nemzedék lapjának nevezi magát. Megítéléséhez egyelőre még nincsen elég támpontunk; annyi mindenesetre megállapíthatunk, hogy ezek az amerikai spanyolok is pillanat-nyilag inkább csak elmélettelkel szolgálnak; önálló alkotásaiknak (így főként verseiknek) sem formája, sem lényege nem tulságosan haladott. Amennyire az előttünk fekvő harmadik számból megál-lapítható, leginkább az expresszionistákkal s azoknak is német ágával tartják a rokonságot, ami különben az ultraistákra is többé-kevésbé állott, noha rajtuk inkább francia hatás érződött. Mindez nem ingat meg bennünket abban a meggyőződésünkben, hogy a spanyolok — ellentétben az olaszokkal, akiknek teremtő ereje a nemzeti sajátágaiknak annyira megfelelő futurista frazeo-lógiával egy időre a modern művészetek szempontjától kimerült-nek látszik — jelentős módon hallgatói fogják még hangjukat az új irányok európai koncertjében.

Gáspár Endre

A. Korn

Irodaház, Friedrichstrasse

45

Kristályok ébredést harangoznak 1924 március s a szomorúság lecsorog rólunk a völ-gyekbe
vetőmagvakat meg kiélesztett fegyvereket hor-dunk az agyvelőnkben
újra a magunkké vagyunk
a fehér jegenyek arnyékában bogarak laknak s néha ők is feljönnek és szárnyra kelnek mint a vándormadarak
ez az elektromos dal és az óra amely a szomszéd zsebében aludt öt álló esztendeig
de nem az elaggott királyt akarom dicsérni ha-nem a fazekakat amikben mindennapi eledelünket főzik
s ha a népszónokról utóbb be is bizonyították hogy kalandor volt azért csak eltesse öt sokáig az isten
ezek mind kis dolgok az ember lelkiuradalás nél-

kül a ruhafogasra akasztja valamennyit aztán tovább megy
te rendelkezhetsz velem korlátlanul és én rendel-kezem veled
a virágok nagy kortyokat isznak a napból és ezért tudnak gondtalanul megállni az életben
de mi történik a hőssel aki vért szagolt s most sötét pincelépcsőkön jönnek fel álmjai
ne olvassatok rossz könyveket mert az anyák szaga és a rossz könyvek azok amik onániára és hosszú alvasra csábít-ják a gyereket
sok világtalan torony van bennem amit így ki kellene mondanom
s nincsenek alattam kerekek amik tovább vinne-nek
ha nem tudok hamarosan valami okosat kitalálni nek kell halnom a tavasz erős és nedves levegőjétől

Kassák Lajos

Sport és tömegorganizáció

Az emberi erőnek és tudásnak nincsen olyan területe, amit a polgári életrend meg ne próbált volna a maga képére átforgatni. Ez az átforgatás minden esetben az individualizálásban, az egyéni érvényesülés jegyében történik. És mégis nem volt társadalmi rend, beleértve a despotizmus legkétfeltebb idejét is, mikor az egyes ember annyira elvesztette volna egyéni jelentőségét, önuralmát, etikai karakterét, mint épen a polgári társadalomban. A szabad fejlődésre született ember kiszakadt a közösség törvényeiből, de ahelyett, hogy a „demokratikus lehetőségek” útján eljutott volna legteljesebb önmagához, szinte akarat nélkül beletörődött egy osztály kiszolgáltatásába. Az emberből, mint tudatos társadalom lényből, igénytelen, elmechanizálódott rész lett. Az egyének ez a csordává mechanizálása a polgári rend iskolájában kezdődik el és folytatódik a kaszárnyák regulán keresztül egészen a munkában és kenyérvárcsón eláradt tömegek pusztulásáig. A polgári rend emberének nincs gondolata és cselekedete, ami kivonható magától a törvény alól. De maga ez a törvény nem örökké való.

A szocializmus egyetemes hivatása, hogy az embert visszavezesse önmagához. A gondolkodó és cselekvő embert visszaadja a szociális közösségnek.

A szocializmus formája az organizáció és kisaajánlás kérdésén bukik el vagy teljesedik be. Az utóbbi feltételezi az előbbi, mint a társadalmi tudatos egységességre való törekvést. Ez a folyamat azonban nem úgy történik meg, mint az uralkodó osztály önmaga kezében belül végbenemő szervezési munkák. A szocializmusnak, mint egy az uralkodó rend törvényei alól kiszabadulni akaró mozgalomnak, minden közvetlen befolyása az iskolára, a harcra állítandó erők megszervezését felől ellenkező irányból kell megkezdnie. Ennek a munkának produktív erőszerevei a szak- és pártiszervezetek. De amint a polgári organizáció nem elegendett meg az iskolák, kaszárnyák és templomok felépítésével, hanem az élet minden jelenségét megkísérelte a maga osztályérdekei szerint beállítani és kihasználni, ugyanígy a szocialista mozgalom sem maradhatott meg a szak- és pártiszervezetek zárt keretei között s mint embert formáló, új törvényeket alakító erőket észre kellett vennie a művészetet és legutóbbi periódusában a sportot is.

Ha így tenünk fel a kérdést: Mit jelent ma a sport és milyen hatással van az egyes emberre és a nagy tömegre? — egyszerűen azt felelünk: a mai sport háborús szimptomja, az egyének specialitása, a tömeg részére pedig veszedelmes narkotikum.

De ha azt kérdezzük, milyen organizációs eredményeket érhetnek el a sportmunka észszerű irányításával — akkor azt kell felelnünk, hogy a sport, mint az egyes ember és a nagy tömegeket is a legintenzívebben érdeklő jelenség egy új társadalmi rend, egy kollektív emberi közösség alapörvényeit hordja magában.

Ahogy a kapitalista berendezkedés a művészetet, mint a nyugodt, kiegyensúlyozott korok legmagasabbfokú produktumát, észlelte, a mindennapi életét elvonatköztartotta, technikában és specializálásban végül, mint az ő részére készült könnyű szórakoztatást állította be egyes luxuscélok közé, ugyanígy a háborúbeli társadalmat szellemi és fizikai nyugtalanságot a mai értelemben vett sportú specializáció, a megszűnő erőteljeseményekből szórakoztató játékot csinált és végül az egyszer egyéni virtuossá és az embergyűlölködés egyik mesterségévé detornálta. Itt többé nem a romantikusok apró testben lakó az ép feléke ártatlan frazzsáról van szó, és oktalanság lenne a mai uszó, ugró, boxoló stb. specialitások és a gerogók olimpiai versengései között levő analógiáról beszélni. Ott esztétikai értéke volt a szép testnek, itt csak üzleti felbecsült különlegesség, ott a tornászok és vívók mozdulatai magott volt egy bizonyos célirányosság, áttűnőek voltak egy nemzeti vagy faji ideológiától, itt minden önmagáért van a az érvényesség kifejlődése nem a közösség gazdagodásáért, hanem az individuum mindentől elszakadását jelenti.

Kétségtelen, hogy a mai sportmunka az életre-halálra menő poszmerközésekben fogja elérni tetőpontját. Ez törvényszerűen kell, hogy következzen a világháborút megért ember pszichózisából és a sportállatokozók üzleti érdekeiből. És a szocialista mozgalomnak sok egyéb témaváltoja mellett ezen a területen is erős tisztító és építő munkát kell vállalnia. Tudatos átszervező munkával szét kell bontani az individualis sport végső kifejlődését és ezzel egy időben meg kell mutatni a játékok melletlen lévő kollektív emberi értékeket. A sport ügyéhez hozzátartozóknak követelniük kell a versenyzők professzionizálását, hogy ezek a virtuózok elveszítik a heroizmus mibuszát és önkénytelenül átkényszerüljenek a cirkuszok és oriumok akrobatáinak érekműviára. A közönségnek tisztában kell lennie azzal, ha ezek a mai üzleti dyek szerint kihasználható specialiták játéznak, akkor neki játéznak s játékkukban nem az ő benne élő erők rendszerbe foglalását testésük meg, nem valami közös ügynek a képviselők, hanem fölénk elszakadt, különösen fejlődött individuumok. Akárcsak a zsenális ka-

Az 1924-es olimpiásztúr

landorok vagy a maguk elszigetelt deformáltságát variáló művészek. S a ma meg ezeknek a virtuozitásoknak hatása alatt álló közönségnek meg kell mutatni egy egészséges sportkultusz szocialis lehetőségét.

A nemzeti és faji ideológiából kiszakadt ember mai elszabadult, általános értékek nélkül kilengő mozdulatai mögé meg kell adni az új ideológiai tartalmát.

A szocialista mozgalomnak tudnia kell, hogy neki nem csak szigorúan meghatározott politikai és gazdasági formálakra, hanem ezeket a formákat végrehajtani és betartani tudó emberekre is szüksége van. A politikai nevelés módszere mellett meg kell találnia az emberre nevelésnek egy általánosabb pedagógiai módszerét is. A polgári társadalom nevelési rendszerének kiegyensúlyozására, az iskolák és templomok ellenében, ha egészen más irányból elindított is, s ha sokkal nehezebb szubjektív és objektív körülmények között is, adva vannak a szak- és pártiszervezetek, s most világosan áll előttünk a helyzet, hogy a burzsoázia militariztikus organizációjával szemben fel kell állítani az új szocialis tömegorganizációt. Ez az organizáció egyedül a tömegsportban találhatja meg kieléti és megelégedési formáját.

A szocializmus kérdése egy új rend megteremtésének a kérdése.

Ennek az új rendnek, ellentétben a burzsoázia osztálytörvényével, elnyomott és megfélemlített tömegek kényszerű türelme helyett az emberiség összetartozni kívánásán és az egyéni erőddatán kell felépülnie.

A burzsoázia osztályérdekből erőszakoserveket állít be magának, ilyen első sorban a katonaság; a szocialista társadalomnak az önkéntes renden kell alapulnia. Természetes, hogy ezt a rendet csakis az emberben rejlő közös energiák egybehangolásával, egy új életprogramon, új emberi morál elplántálásával lehet megvalósítani.

A militariztikus formálak, amelyek ma már csak kívülről beéle kísérletheik meg az ember átalakítását, nem lehetnek alkalmasak a szocialista organizáció részére. A militarizmust, mint egy cininul kor esokegyvet, új eszmeti és érzelmi tartalommal megtöltötti lehetetlen. A szocialista mozgalom militarizálni akaró része azonban pillanatnyilag hasznos munkát végezhet és végez is, ha úgy fogja fel a dolgát, hogy egy felszabaduló militarizmust akar szembeállítani az elnyomó militarizmussal, de bizonyos, hogy ez csak részleges és ideleges program lehet és az egészséges a szocializmushoz, mint építő eszméhez, semmi köze nincsen. Kétségtelen azonban, ha valaki értelmes és kereső szemmel egyetlen hullallétkot végigszűri, a játékosok benső foglalkoztatásából és a nézők szinte minden pillanatban tettbe robbanni készülő érdeklődéséből kifolyólag ne inspirálódott volna annak a gondolatának a kiemelése, hogy ma, itt van az a hely, ahol a tömegorganizáció modern eszközeit, pszichológiai alapját meg lehet találni.

A modern tömegorganizátor nem engedheti meg magának többé, hogy ellenzős szemmel a ma annyira aktuális sport kérdésén egyszerűen keresztülröven. Aki bensőleg legyelmanezt és a harcokra szivós tömeget akar nevelni, annak a sporttal, mint az egyik legelőtesebb korjelenséggel számolnia kell. Eszre kell vennie a burzsoázia élettelenség végzetes behatását erre a tömegmegnyitakozásra, észre kell vennie, hogy az üzletes érdekek hogyan szakítják el a föllejődött és kiképzett erőket a tömegetől és hogyan nyomorodók el az egész az individualizálás egészre alatt bravuros mutatványát a kapitalizmus szolgái szórakoztató-

jává, a polgári művészet testvérvé. Pedig kétségtelen, hogy ezekből a hevesen mozgó s ma még célirány nélkül fejlődő erőkből több, általános emberi értéket is ki lehet hozni. Csak akármik és tudni kell a kérdéshez hozzátartozni. És semmi kétség, akiknek akaratuk és tudásuk lesz a sport értelmének a mélyéhez térközni, azok az új társadalom fundamentumépítőkhöz fognak tartozni.

Ok felismertek a modern szervezés törvényeit. Ok számbavesszik az adott emberanyagot s mint a modern házépítő, a legbelsőbb pontból építik föl terveket a megismert dimenziókba.

Ami ma különlegesség, abból általánosan formálnak s az individuum ma még megcsodált erőfejlesztéséből kivonják a közös emberi szokásokat.

Az életkedvet, a harcrakésztséget és biztonságérzetet.

Kassák Lajos

HIREK

● **AZ OROSZ KULTURMUNKA** keresztmetszetét a könyvtermelésben a következő adatok mutatják: A könyvprodukción az OROSZ AL-LAMI KIADÓVALLALAT, mely a világ egyik legnagyobb vállalkozása, uralja. Az összes megjelent könyvek 75 százaléka az ő kiadása. 1923-ban hatszer többet produkált, mint a háború előtt az akkori legnagyobb orosz könyvkiadó. Kezdo periódusában (1919) majdnem kizárólag propaganda- és agitációs irásokat hozott, de az NKP-hez való átmeneti időszakban már semlegesített kiadványait. Az orosz állami kiadványokból 50% szak és tankönyv, 10% szocialis és gazdasági problémákkal foglalkozik; többek között Marx összes műveit és a marxisták nagyrészt hozta. Az Izwesztja legújabb jelentése szerint az orosz kormány egy történelmi materialista világlátást bocsát ki, mely a legújabb adatok alapján 160 tematikus ábrázolásban már semlegesített földrajzi, politikai és gazdasági helyzetet mutatja.

● **AZ AMERIKA** MAN RAY évek óta a fényképezés művészi lehetőségeinek fejlesztésén kísérletezik. Képet, absztrakt fotográfiákat, sajátos eljárással készít. M. R. véleménye szerint módszer az individualis képzésességét kizárja és akárcsak az iradalom vagy zene, az absztrakt elgondolást közvetíti. Metódusa: festés a fényvel, a fény vetítése a terezen át, tárgyakra, tárgyak által, melyek új formákba omódnak, formákká, melyek csak ezen a kepen léteznek. Lenese és kamera nélkül dolgozik. A fény útjába akadályokat helyez, a lemezt vagy papírt tükrözi és az előhívóval is kísérletezik.

● **AZ EGYRE CÉLTUDATOSABBÁ** és ökonómikusabbá teljesező építkezés egy esztétikai, mint anyagfelhasználási szempontból szinte napról-napra meghozza a maga általános ervényi eredményeit. És ebben a munkában egyre nagyobb területek kapcsolódnak bele. Peldául újabbban a világhírű Saint Gobain-i tükörüveggyár egész házak létesítésének üvegéből való előállítását kezdte meg. Az üveglepesők alkalmazása világossá teszi a lépcsőházakat és a higiénia szempontjából is nagy előnyöket nyújt.

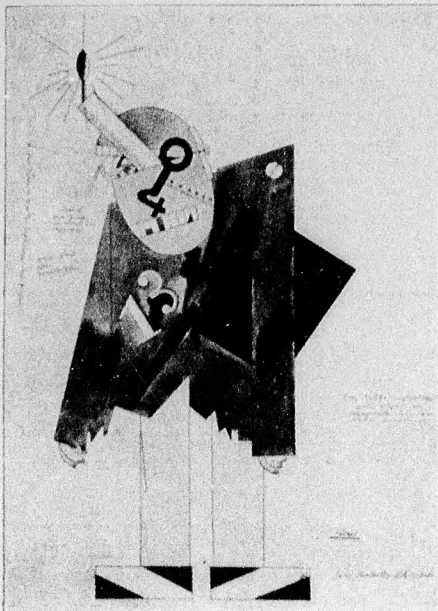
● **A „DER STURM”** januusi negyedevi száma csaknem egész terjedelmében a MA munkatársainak írásait és közpömvészeti munkáit közli. Ez az első eset, hogy a magyar művészet ilyen kiválasztott csoportban jelenik meg a külföld előtt. A lapban képekkel, metszetekkel, versekkel és cikkekkel a következők szerepelnek: Kassák Lajos, Kállai Ernő, Moholy Nagy László, Kudlák Lajos, Reiter Róbert, Bernáth Aurél, Tamás Aladár, Nadass József, Glauber Henrik és Mattis Teutsch János. A verseket Gáspár Endre fordította. A MA csoportján kívül még Schreiber Hugó egy portréját is közli a STURM.

**DER
QUERSCHNITT**

DIE ZEITSCHRIFT DER LEBENDIGEN DINGE

GEGRÜNDET VON
ALFRED FLECHTHEIM
HERAUSGEBER
H. VON WEDERKOP

FRANKFURT A. M.

George Gross

Galerie Würthle, Wien

FIGYELŐ

GEORGE GROSS (Berlín, Galerie Flechtheim, Wien, Galerie Würthle) fele ma nemcsak a közönség és kritika fordul elénk figyelemmel, hanem a nemzet legveszélyese is. Képeit és rajzait jól az állami rend, jól az erkölcs ellen irányuló vétségnek minősítik, elköbozottnak, bűnűnek. Eredmény: George Gross népszerű embere lett olyan lapokban és körökben is, amelyeknek egyébként minden okuk megvolna arra, hogy őrizkedjenek ennek a művésznek az útját is tamadó szellemétől. Sőt a George Gross ellen indított hájsza közvetlenül nyilvános tüntető gyűlésre is vezetett, amelyen a legkülönbözőbb társadalmi osztályokból és politikai pártokhoz tartozó irók, tudósok stb. a művész szabadsága mellett foglaltak állást és élesen elítelték a katonai diktatúra alatt érvényesülő nemzeti kultúrpolitikát. Bármennyire öröndetes is azonban, hogy a Gross ellen irányuló ostoba rendszabályok ilyen hullámokat vetettek, mégis van ennek a szimpátiának nagyon problematikus oldala is, épen ami a tendenciáinak hatásának a művész által célzott egyetelmiséget és tamadó, romboló erejét illeti.

George Gross szatirája nemcsak az uralkodó társadalmi rend és a kínoséit és arnyoldaltait vetkőzötti pörre, hanem az egész rendet, összes gazdasági, politikai és kulturális tevékenységét együtt, tövestül, koronástul. Különös tehát, hogy entelléteknek, kiknek egész élete munkája ennek a polgári és kapitalista kultúrának a szellemében folyt, létjogosultságuk legradikálisabb tagadójával azonosítják magukat. Gross, aki egy legutóbbi tartott nyilvános előadásán is veres ironiával mutatótt rá arra, hogy a kultúrrealisták rajongva tisztelt szelleméremyre képtelen a társadalmat mozgató materialis erők iszonyú embertelenségét és élettörpességet megakadályozni, Gross maga is ennek a szellemnek a nevében „örvöndhet” a demokráciák, szocialdemokráciák és partonkivüliek, sznoob és nem sznoobok együttesének. Annnyira jutott-e már a polgári öntudat, hogy halálos gyűlölével is képes szövetkezni, könyörtelen önelémmiséssel vajkálva a maga oszlásnak induló szervezetében, vagy a szatira legveszélyesebb vadaskodása is érdekes, szórakoztató elemény azok szempontjából, akiket illet és George Gross fengverekeskedési is odasorakoznak a polgári esztétis pörverző izgató szatirához? George Gross népszerűségében átg-

hanem mindakét motívumának része van, aminthogy magában a művész munkásságában is az erkölcsi problematizálásnak és az esztétikai raffinement-nak különös vegyületét kell látunk.

George Gross látva látja, hogy a gazdasági és eszmei alapjaiban bomló polgári társadalom, de kivált az internacionális világváros ábrázata tele van az életmedettség, rabság és ostobaság, a kegyetlen embertípus verseny és a cinikus kejeckedés telkeivel. Ez a tudat az első ráeszmélés keserű torzulataitól az egyetemes embregyűlölet és kultúrtagadás vizóján át a kommunista tendencia megfontolt vállalásáig a művész egész fejlődésén végigkísér. De ugyanakkor George Gross maga is jellegzetes hatása annak a bonolyult és rendkívül ingerekre utalt pszichikai éleveségnek, mely tárgyalagos szabályozó és értelmező központok híján túltengésnek indult és öncellá lett. Epen ez a gyökeres sors és lélekzozóság hozza ma rával, hogy Gross olyan példátlan önintézással reagál a mai élet minden nyavalyájára. Nincsen önönösen egyszerű és tiszta életakarata, szellemi zigverzete, mely eleve kívül tarthatna őt a körülötte kavargó zűrzavaron. Legutóbb, programmatikusan kommunista hullódeszt szinkszabán ugyan elert olyan alapvető, pozitív szempontokhoz, hogy azok világgalán az anarkia ártáros forgataga mögött is megállson a mindenütt jelen lévő és mindent mozgató egy-erőt a tőkét. De amióta tagadása erre a hatalomra, ennek a hatalomnak az uszályhordozóra, esatiosaira és fogasaira összpontosult, művésze sokat veszített szüggesszít erejéből. Közlebb került a tárgyi valósághoz, egyszerűbb lett, ábrázolóbb, de erőlenebb és kifejezőlenebb. Feltekerekedett benne a tudatos és predikáló moralista, aki a maga verségének elnyomásával, talán a maga szenziósos hasogatosokra berendezett pszichének az időleges vagy végleges eltempulása után vadot, hirdető és agítáló — igaz, föltüntetett tiszteleire méltó kötelességerzetből. Kötelességszerűen, mert egy világfordulat érdekében van szó, melyet elemző eszével szükségesnek kell hogy élmismerjen. De ezt az agitációt csak az esz és a morál diktálja. Ezert hat olyan gyakran mondvaesimálnak, ezert válik megszokásból elkövetett illusztrációvá. Csak olyankor lesz alkalomadtán újból igaztalan, nyugtalanító eleményve, ha megint el-elhatalmasodnak rajta a töredézes, szüsz és destruktív régi, idegeket fölszántó szenziósok. De ilyenkor egyáltalán a tárgyi valóság és a tendencia egyetelmisége is el-homályosodik és keszere válik. A külvilág kezd megint fölszivódni az egocentrikus pszike öncella dinamizmusában és a tagadás és élvezet határai elmosódnak. Igaz, hogy az ellenfelek között, amelyek Gross ilyenkor újabb munkáiban a formái és pszichikai dialektika sürü szövevényeként horitják a kepfelületet, ma már nem olyan nagy a feszültség, mint régen. Az akvarellek és rajok egészen nyugodtnak, kiegyenlítebb képet öltöttek. Az árnyalatok, átmenetek és szellemes pontok olyan kultivált gazdasági érvényesült rajtok, amelyek bármelyik polgári szalonnak díszre valhatnak.

Gross minden művészfel teljes életük i földési szakaszát a tagadás és igenlés, a föltáklított, megborzado idegenkedés és a kejes fölerész egybeolvadása vagy szoros egymásmellettsége jellemzi. Így van ez a habortul megjelölt rajzoknál, amelyek imbolygó, habrágló, rendkívül vekonyaszajú vonalstíri-jéből is ránk mered ugyan a gonoszság és ultiáng eltorzult ábrázata, de miotgy látvólva lazulva. A forma és technika dekadens idegtele szerkesztés, bizarr vegetáció gyanánt lépi be a szoronyi grimaszokat és a rajok karakterét elősorban ez az arisztikum szüszja meg, nem pedig valamelyes határozott emberi állásfoglalás az élményre ható dolgok mellett vagy ellen.

De jón a világháború és az alapjaiban utilitarista és észlelvő George Gross pekoli karomommal látja, mint hullának sarba az összes emberi „ideálok”, hogyan uszának habormura „malasztalatt teljes” költők, filozófusok, művészek, hogy vonulnak obegott tomegek a mérszázékre, mint díszöndek meg gyálázatosan a hatalmasok és lazulnak, pusztulnak, fordulnak visszajókra az összes popogár-elviszonylatok és kötelek. A megelőző peridus kerüzetből, körülröb, ornamentálisabban szövevényesedő vonalrajzában is megvolt már a hajlandóság arra, hogy meglatassa a dolgok tárgyi szerkesztet, kiforgassa őket tapasztalati képből és alváesse azt a külső világra felelő pszichikai elemeket támasztotta nyugtalanosságának. A haberus elemények ezt a belső dialektikát annyira fölteszítették, hogy az elemények ereje szövetette, szüszelszakkította a természetes összefüggések meg épen hagyott utolsó töredéket is. Egyben tudatosabb, álesebb lett a negatívumokra való reagálás is. Coontig ható, brutális verzumással megragadott részletjelenségek össze-visszahajított romhalmazzal vagy nyüzsgő fergesedéseiből teljesedik a rajz és a kép alakítatlan formája, astilárs stílusa: a d a d a i z m u s. A finom vonalpokhálozat helyén élesen kiütözö keményseggek, hosszán, egyenesen futó hasadások, szüszkösön ekelőlé siktágozatok tamadnak. A ter legkülönbözőbb rétegeiből és zonából fektelen erők törnek egymásra. Keresztződésűek, kölönös adótesűek szabálytalan, sokirányú, szüszözö tengelyrendszerű tamasztanak, mely a beleté-

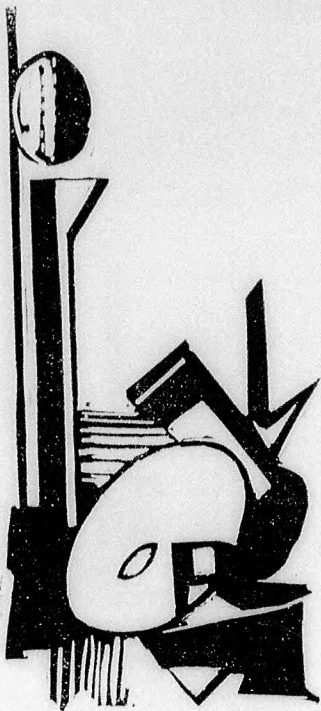
kenyszeredett formákat szüszszagotja, megnyomorítja. A formák korrajzat mintha tájo kegyetlenebb vesne, máma bele erősen és mérszöen a képtelületbe, a terbe. Az alakok arányai, mozdulatai is elváltoznak. A végtagok lazán összefüggő, rendtel bábuzero tagozódások, merevedések váltják föl és a fejek rajzán is a látszólag ügyefogyott, esetlen primitivizmus és gyémekdedség kezd uralkodni. Az így megrajzolt figurák jellemző ereje lihetetlen és elkeszeszt. Emberei főbűnök, ahasságok és torzulatok eme föltárszhoz képest Daumier karikatúrái szüsz, józta humorizálást jelentenek és a förtelmesnek sokkalta förtelmesebb síberek, szájhák, pocokos nyarspolgárok, durva katonák, aszott föltiszterek, nagyképu professzor-idealisták, bárgyu hívők és verengző kegyilkös-öflatok típusai megszönláthatatlannal sokszoros egyént példányok alakjában lépi el a világot, vagy legalább is a világot jelölő oriasvárost: Berlín. Ennek a városnak a munkában és örömköbben egyaránt kíméletlen, erőszakos, hájsza izeme forgólik, futkos, mászik össze-vissza Gross futuro-dadaista rajzán. Megveszett bábuk, vigorgó fakutyák, otromba emberpöfétegek fantasztikusán való és lehetetlen hájsza ez: gyálolettel, utálattal és kejes önmarcangolással festett vizió.

Minden és mindenki nyomorultt részese, áldozata ennek a rettenetes sokadalomnak. Nincsen gondolat és érzés: nincsen forma, mely etől az új fajta bábótól illeltetetlenül, tisztán, plasztikusán, erővel teljesen emelhetné föl a fejet. A haberus elemények egyetemes ember és kultúrtagadásra áradnak és elnyelik a művészeti objektivitas utolsó foszlányait is. Ahol a tárgyi és alanyi valóság ilyen kegyetlen szenziósos alakjában olvad össze egymással, ott nem lehet szatiráról a szó régi értelmében beszélni. George Gross java munkái nem karikatúrák, amelyek mellett valami pozitív emberi és művészeti életerésről tamuskódó formának is helye lehetne meg a művész munkásságában. Daumiernek meg volt a maga romantikus realizmusa, amely ha gyakran közel járt is a karikatúrához, mégis harmonikus igenlésre jeltette a korabeli szellem és festői kultúrának. A minden kultúrát, minden stílust fölrögző dadaista Gross számára a fájdalomosan kejes képremből és torzítás az egyetlelen lehetséges mód, mellyel a művész a szellem és a jószág nevében történet veres komédiákra reagabat.

Grossnak is megvan ugyan a maga pozitív életprogramot jelölő művészeti foglalatja. De ez a foglalat tudatos kirekesztése a filozófiai elmélyülés, a lírai megindulás minden, Gross szempontjából idejét mult fikciónak. A csak észlelvő és csak hasznolható konkrétumoknak élő ember képe az, melyet George Gross szigorúan mertaniilag szerkesztett, szüszkeru perspektívába illesztett hengeres, gombos figurá mutatnak. A technikai civilizáció legkövetkezősebb, legkizárólagosabb igenlesteről van itt szó: egy kemény és dogmatikus ember kerülhetetlen, tanutikus akaratáról. Nájyon jellemző, hogy ez a fanatizmus olyan rendet állt elénk az új ember környezete, jelleme és élete gyanánt, melyet egyaránt lehet nagyfokos üzemi organizációnak és szocialista társadalomnak értelmezni. Végéredményben intellektualis diktatúra az, amely ezeket a figurákat mozgatta, meg pedig nagyon is centralisan, nagyon is egy pontból indulóan: nagyon is individualisan, ha meg annyira is tipizált és szabványozott formákkal van is benne dolgunk. Akiben a „kiki a maga helyén, a maga örműszerében pontosan beosztott munkája mellett” élete az elkeszesztésnek ilyen parancsolt, ilyen föltényes erejével rendelkezik a kepet egésze összetérvő részlettenyek felett, annak kommunistasága nem lehet primer erősből fakadó proletár-szolidaritás. Különben nem láthatna az új ember sorsát és arcultát mindössze annak az emberi munkagép-rendszernek a gazdaságosabb, egyenesebb, tisztább kiépítésében, melyet a kapitalizmus hozott a világra.

George Gross büszöncel számára a munkás nem egyéb organizációs anyagnál. Ezert maradnak a figurák minnyben intellektualis rendszerek, kegyeszeredettek. Nem változtat ezen, hogy Grossnak a polgári társadalom és a kapitalizmuson gyakorolt kritikája a leggyilkosabb kivevés, melyet szellemi eszközökkel valaha elkövettek. Ha etől a kritikától az új embert demonstráló kepekre térünk, akkor a kizsákmányoló és anarhikus magántökes „rend” helyére egy valóban „mindenkinek a magáét” juttató, szabályozott véségyelmelet és katonai rendet találnak, holmi újfajta abszolutizmust. Ez a magukat szellemi erőforrásaik teljes, szabad használatában érző entellétek számára lehet kívánatos perspektíva. A proletariattussal akar oszláv, akár emberközösséget érzők szempontjából legteljesebb szükséges rossz és minél rövidebb átmenet.

Kállal Éreo

Marcel Janco (Román)

Nap

Mozdulat változatlanlanságot éget a játékokban, feldiszíti a kísérőket.

Ádám. Idő. Határ.

Megmutatás kiterjeszti az értékeket a szétszórtságig.

cselekvést és magányosságot épít a telepek magábafofogó okain.

A felkínált eredők kiváltódással születtek visszaindultak az elérhetőkből

és a számszámok kitértől hiányait adtak meg újra.

az elkülönült változások viszonytalanságában. Bepótló helyettesítés oszlatja föl a jelek lezáruló kifejeződését

állapotok alakításával a folytatódásért.

Fölvett meghatározás ha ösmeretlen átkerül a felület-érzékelésekhez mint a ruhaság forgalma és az összefogó alapok tartozása. Ő. Felvételek váltakoznak.

Tett a fejlődő menység szembeforduló törvényszerűsége.

Gerő György

Versek

I

A barátom tegnap II és I között
hangokat mázolt a kifeszített vászonra
eddig csak színes szögyöngyöket fűzött diadém-
nek a rózsaszínű lányok nyakába
majd magaelé bökdöste a szeretőjét
kinek azelőtt egy henteslegénnyel volt viszonya
azután kifordultunk a körutra

mi hárman
s nyomunkban még vagy tizenöt ember
előttünk akkor már ott sétáltak a koldusok
akiknek minden ok nélkül ez az egzisztenciájuk
a templomokban ibolyaparfumót harmatoznak
a zsolozsmák

az autók mint jólakott tehének bőfögtek túl-
kéikkel

de mikor a nyugatipályaudvarhoz értünk

észrevettük

hogymég mindig csak a köruton vagyunk.

II

Szemünkön álmatlan éjszakák hánykódnak
lommel telí batyunk mindig kész az útra
de ránk súlyosodik tíz esztendő léleknélkülisége
és ránk nyomta bélyegét

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

és tíz év hideg telei alvasztották a vérünket

és tíz év augusztusai martak belénk

most 1924 tavaszát robotoljuk keresztül

ő már az istent sem tudjuk megkülönböztetni a

fellábú cselédétől

széles karimájú kalapunk csak vályunak használ-
ható

engedjétek hozzám a kisdedeket

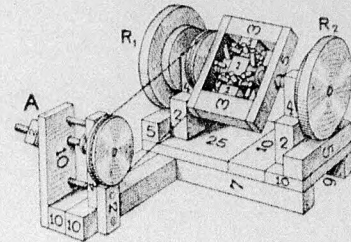
mert ha sokáig így állunk

szétszaladnak a fiastyúk csillagai.

Pápa József

Új játékok

Két helyen tükröződik mindaz, ami a nagy világban új és
nevezetesen történik. Az egyik tükör torzítva, elterdítve, megna-
gítva, fordítva mutatja a világi eseményeket. Ez a tükör az örül-
tek lantázója. Kenetny falak mögött hirt nem hallanak, újságot
nem olvasnak. Begubóztak a saját lelkükbe, és megis, mintha
mindent megtudnának, ok ünek először a repülőgépen. De a
repülőgép nem száll a levegőbe, hanem a föld mélyébe bujik,
céltalannul berreg valami ismeretlen úrbe. Valahol kiút a nagy-
világban egy ember áldozza fel magát a jobb emberért. A girbe-
gura tükör száz alakban mutatja száz képtelen, suta, ostoba,
letréde karikatúrában. Odakint két, a földet végtelenül metsző vo-
nalban népek oldósik egymást, itt a falak mögött kusza had-

MATADOR-játékszer

vezérek parancsainak láthatatlan torz tomegeknek. Hegyek meg-
mozdulnak — — — sűrű erdőben halkán lehull egy falevel — — —
mindnek visszhangja van itt a falak mögött.

A másik tükör a gyermekek lantázója. Azt hinnéd, ez csak
kicsinyítve tükrözi a nagyok dolgait. Minden öreg paraszt tudja,
a koldók régen elmesélték, a gyermekek lantázója sokban hasonlít
az örültekehez. Örült az a gyerek, aki laparipóján Napóleonnak
érzi magát, aki a követet szelen járva, úgy lép, mint Blondell a
Niagara fölött, aki lakardjával úgy pusztít a levek között, mint
Dzsingiskán az emberek lelett, vagy aki fuffasipján tudja, tudja,
hogy a világ mind az őt részében hallják a harsanóját, vagy aki
lís botjával hadonászva, egy millió emberből álló orchestrummal
játsszatja az új, még sohasem hallott szimfóniát.

Ezeket a kis örülteket kijáratja az élet. Amazokat örültekké
tette az élet.

Amíg a gyermek maga játszik, addig tisztán, félreérthet-
lenül az ember ősi, szertelen nagyvágyása a sugó, aki a darabot
dirigálja. Az uralkodóvágyást, a mindenki-lelett-levőségére való
törékvést, a féltelen vágyat, csodálkozást lelett, az önmagameg-
mutatást, tulzó hazugságot levezetni oda, hogy a gyermek meg-
tanulja szabaddálni, a másikkal törődni, a közösséget szeretni, más-
sokért áldozni, együtt haladni, ha kell szolgálni, ha kell vezetni,
de mindig a másokkal és mindig a másokért: ez volna a nevelés
célja. Ez volna, ha tudnánk nevelni, ha nem tudnánk ezt lehetet-
lenül az ostoba vágy: a fiam legyen különféle nálam, a fiamnak
jobb sorsa legyen nálam, jobb sorsa másoknál, álljon fölötte a
többinek, őt mindenki szeresse, őt magát ne csalja meg a szíve
soha. Magunk sem tudunk sorba állni, hogy tudnók megtanítani
erre a fiainkat.

Nem engedjük a gyereket magában játszani. Mi készítünk
neki játékokat. Amíg egy-egy ember, egy-egy művész faragta,
színezte ezeket a játékokat, addig olyanok voltak szinte szinte,
mint amilyenek a gyermek csinálta jó maga. Négyzetleges kicsi
lovon egy heger a húsár, a fején egy kis csirketoll, a színei
világ-nem-látotta rikító a lova farka síp, amivel sípolni lehet. Ha
kezudbe veszed, nevedsz az együgyűségén, de a szíved táján me-
get érzel, a húsár visszalovagol veled a gyermekek korod furcsa,
elvesztett paradicsomába.

De ma már a játékokat gyárakban készítik. Okos, józan, fel-
nőtt emberek. Es nem is az a fontos, amiért készül, de fontos az
piac, az üzleti verseny. A játékokat nem a gyerekek veszik, hanem
unott emberek, akiknek örömet ugys csak a hiu versengés okoz:
az ő hának kell a legszebb és a legdrágább. A gyerekek van
asztán igazán, amikor a játék csak arra jó nekik, hogy megérezze,
cseppü van-e benne vagy egyéb.

Ezek a játékok nem is kellene a gyerekeknek. Nem tréfa, de
valóság, hogy csak annak a felnőtnek okoz örömet, akl veszi, a
gyerekeknek csak amiváiban, amennyiben már résztvevője lett a
hiúság vásárlásának.

Jó játék ezek közül csak az, amely számszámot mimel. Aki
már megtanult gondolkodni, az már megérti, miért volt ez a
számszám eddig mindig hadiszerszám, tűj, puská, kard, dob, trom-
bita, ágyú. Vagy pedig a legjobban esetben ásó, kapa, furó, ka-
lapács.

A nevelés mindéddig nem az embernek szól, a hatalmat szol-
gálta. Rabszolgát nevelt, katonát vagy munkást. Istentelen kézzel
követte el a kottmérgezést, nemcsak az iskolában, de már előbb,
a játékban is.

Dereng már. Vagyunk már, akik az embert akarjuk nevelni
a gyerekekben s a gyermekjátékok érzékeny tükre már mutatja a
jóvót.

A gyermekszobába bevonult a gép, az alkotás, az építés. A
játékos bolhok kirakatában mindig nagyobb és nagyobb lért fog-
laltak el a fából, vasból való gepakattrezek. Gyozni fog a gép,
nem az, ameltől a munkás azt hirt, hogy a munkáját, a kenyé-
rét veszi el, hanem az a gép, amely felszabadítja, amely ad neki
időt és utat a szabadsá, a fényre, a napra. Dr. Lukács Hugó

BEÉRKEZETT LAPOK ÉS KÖNYVEK

I
L'ESPRIT NOUVEAU
LA VIE DES LETTRES
DER QUERSCHNITT
DER STURM
DAS KUNSTBLATT
HET OVERZICHT
STAVBA
7 ARTS
L'OEUF DUR
NOI
LA BIENNALE FUTURISTA
CONTIMPURANUL
THE LITTLE REVIEW
PHILOSOPHIES
SECESSION

INICIAL
LES LIVRETS DU MANDARIN
ZONA
BLOCK
GEGNER
ARS UNA
NYUGAT
UJ KULTURA
MAGYAR IRAS
DIOGENES
LA NUOVA VENEZIA
LE DISQUE VERT
AUTO ÉS MOTORUJSAG

II
NICOLAS BEAUDUIN: D'UNE NOUVELLE
CONSCIENCE POÉTIQUE

STURM - KATALÓGUS: KASSÁK LAJOS
KIALLITÁSARÓL
DER VATER: DAS STEGREIFTHEATER
FIATALOK KÖNYVE, VAJDA MIKLÓS —
SZANTÓ PÁL — HEVES FERENC —
GYÖR FERENC — ERG ÁGOSTON
VERSES ANTOLÓGIÁJA
GÁSPAR ENDRE: KASSÁK LAJOS, AZ EM-
BER ÉS MUNKÁJA
ANTAL SANDOR: GARABONCIÁSÉNEK
ARATÓ TIBOR: ÜZENET
BÁCS IMRE ENDRE: FÖRRONGÓ MŰVÉ-
SZET VILÁGSZEMLELETI KÉPSI-
KON

L'ESPRIT NOUVEAU PARIS	THE LITTLE REVIEW NEW-YORK	LA VIE DES LETTRES PARIS
G BERLIN	HET OVERZICHT ANTWERPEN	7 ARTS BRUXELLES
DER STURM BERLIN		L'OEUF DUR PARIS
DAS KUNSTBLATT BERLIN	STAVBA PRAHA	NOI ROM

MA

internacionális aktivista művészeti folyóirat ■ Szerkeszti: Kassák Lajos
■ Felelősszerkesztő: Hermann Suske ■ Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Wien, XIII. Bezirk, Amalienstrasse 26. I. 11 ■ Megjelenés dátuma 1924
július 1 ■ Előfizetési ár: EGY ÉVRE: 120.000 osztrák kor., 60 c. K,
120 dinár, 300 lei ■ EGYES SZÁM ÁRA: 10.000 osztrák korona, 5 szokol,
12 dinár, 30 lei, 1 arany-márka ■ IX. évfolyam, 6-7. szám
A lapban megjelenő cikkekért a szerző felel. Kiadó: Kassák Lajos